

Calbas

Calbas

Deel 1A: Mijn eigen omgeving

Algemene Sociale Wetenschappen voor de Basisicyclus

Algemene Sociale Wetenschappen 1A

Calbas - Algemene Sociale Wetenschappen voor de Basiscyclus

Deel 1a Mijn eigen omgeving - Leerboek

Joe Brooks (Projectleider)

Luc Alofs

Rusco Curiel

Milo Martes

Maria Martinus

Onno de Weert

Evelien Wierds

Eindredactie

Afdeling Curriculum Ontwikkeling, Directie Onderwijs

Eerste druk, 2004

Colofon

Met dank aan:

Willem Bant, Stascha Hornix, Henk van de Kamp, Sisi Schwengle (R.I.P.), Prince Victor, CBS Aruba, Leerlingen Mon Plasir College en FCCA, Tekeningen; Anjo Mutsaars, Ben Schoonhein. Atlas; Hebri Wereldatlas. Kaarten; Mapminded Cartografie. Foto's; Prince Victor.

Serie-overzicht leerjaar 1 ASW/Basiscyclus

Leerboek 1a: Mijn eigen omgeving
Werkboek 1a: Mijn eigen omgeving
Leerboek 1b: Cultuur en bevolking
Werkboek 1b: Cultuur en bevolking
Leerboek 1c: Bestaansmiddelen en vrije tijd
Werkboek 1c: Bestaansmiddelen en vrije tijd
Docentenhandleiding 1

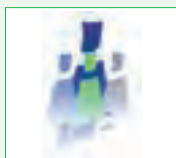
Serie-overzicht leerjaar 2 ASW/Basiscyclus

Leerboek 2a: Nog in ontwikkeling
Werkboek 2a: Nog in ontwikkeling
Leerboek 2b: Nog in ontwikkeling
Werkboek 2b: Nog in ontwikkeling
Leerboek 2c: Nog in ontwikkeling
Werkboek 2c: Nog in ontwikkeling
Docentenhandleiding 2

Uitgegeven door afdeling Curriculum Ontwikkeling, Directie Onderwijs Aruba

Opdrachtgever: Stuurgroep Herstructurering AVO (SHA)

ASW is tot stand gekomen in samenwerking met het Centrum Leermiddelenstudie Utrecht (CLU), Universiteit Utrecht

ISBN 99904-89-04-1

Copyright© 02/040426. Land Aruba, 2004

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

VoorwoordleerboekCalbas

Dit is het eerste leerboek van de nieuwe methode Calbas voor het nieuwe schoolvak Algemene Sociale Wetenschappen. ASW is een nieuw vak. Het gaat over mensen: wie ze zijn, hoe en waar ze leven en hun verleden. Dit boek heet 'Mijn eigen omgeving', omdat het gaat over jou en je verleden. Het is een boek vol met foto's, tekeningen en verhalen over deze onderwerpen. Je gaat ook kennis opdoen door zelf te onderzoeken. Dus met ASW word je een echte speurneus en leer je veel nieuwe dingen. Je zult zien dat veel dingen die om je heen gebeuren met elkaar te maken hebben. Hoe je met al die informatie gaat werken, lees je in je werkboek. Daarin staan leuke en spannende opdrachten. Kijk maar goed om je heen, want straks gaat er een nieuwe wereld voor je open. In de andere leerboeken van de methode Calbas maak je kennis met het Caribisch gebied en de rest van de wereld.

Deze methode is naar de vrucht Calbas genoemd. Deze boom komt op Aruba en in vele landen voor. Er zijn verschillende soorten calbassen: Calbas largo en Calbas di mondi. Calbas Largo wordt als groente gebruikt. Van de drie soorten Calbas di mondi worden verschillende voorwerpen gemaakt. Zo werd vroeger de grote ronde calbas gebruikt om water te dragen. En van de kleine ronde calbas maakt men maracas en souvenirs. ASW is net als Calbas veelzijdig en internationaal.

De Schrijvers van ASW. Calbas

Inhoudsopgave leerboek

Voorwoord	3	Hoofdstuk 3 Waar komen de mensen vandaan?	18
		Intro: Herkomst	18
Hoofdstuk 1 Wegwijs in ASW	6	3.1 Onze herkomst	19
Intro: Wat is ASW?	6	3.2 Welke migrantengroepen zijn er op Aruba?	20
1.1 ASW, een beeld van een vak	7	3.3 Welke gewoonten hebben de migranten op Aruba?	20
1.2 Aruba en de wereld	8	Begrippenlijst hoofdstuk 3	21
1.3 Wat zijn bronnen en hoe werk je ermee?	8		
1.4 Bronnen hebben vragen nodig	9	Hoofdstuk 4 Mijn eigen omgeving	22
1.5 Hoe ga je om met het leerboek en het werkboek van Calbas?	10	Intro: Mijn barrio	22
Begrippenlijst hoofdstuk 1	11	4.1 Wat is mijn eigen omgeving?	23
		4.2 Hoe vind je de weg in je eigen omgeving?	25
Hoofdstuk 2 Wie ben ik?	12	4.3 De kaart lezen en begrijpen	26
Intro: Mag ik mij even voorstellen?	12	Begrippenlijst hoofdstuk 4	29
2.1 Wat is jouw identiteit?	13		
2.2 Over groepen en subgroepen	13	Hoofdstuk 5 Landschappen in mijn omgeving	30
2.3 Subgroepen	16	Intro: Landschappen	30
2.4 Identiteitsbewijs	16	5.1 Wat is een landschap?	31
Begrippenlijst hoofdstuk 2	17	5.2 Het natuurlandschap	32
		5.3 Het cultuurlandschap	33
		5.4 Drukte en rust, verstedelijkt gebied en landelijk gebied	34
		Begrippenlijst hoofdstuk 5	37

Hoofdstuk 6 Vroeger en Nu Oranjestad

Intro: Oranjestad en de Paardenbaai

6.1 Hoe is Oranjestad ontstaan?

6.2 Voorzieningen en functies

6.3 Getuigen van het verleden

6.4 Van Paardenbaai tot Oranjestad

Begrippenlijst hoofdstuk 6

Hoofdstuk 7 San Nicolas en de Lago, een voorbeeld van verstedelijking

Intro: San Nicolas

7.1 De komst van de Lago

7.2 The Village ontstaat

7.3 Tekenen van de moderne tijd

7.4 The Village: brand en vernieuwing

Begrippenlijst hoofdstuk 7

38

38

39

40

41

42

43

44

44

45

46

46

47

49

Hoofdstuk 8 Economische activiteiten in mijn omgeving

Intro: Waar blijft mijn geld?

8.1 Waarom werken we?

8.2 Goederen en diensten

8.3 Produceren

8.4 Productiefactoren

8.5 Economische sectoren

Begrippenlijst hoofdstuk 8

Hoofdstuk 9 & 10 Hoe leefbaar is mijn wijk?

Intro: Leefbaar ja of nee?

9.1 Hoe doe ik een onderzoek?

9.2 Interviewen: hoe doe ik dat?

9.3 Hoe presenteer ik een onderzoek?

Begrippenlijst hoofdstuk 9 & 10

Begrippenlijst deel 1 ASW

50

50

52

52

53

54

55

57

58

58

59

60

60

61

62

1 • Wegwijs in A.S.W.

INTRO Wat is ASW?

Welkom op je nieuwe school. Er zijn vast veel dingen die voor jou nieuw zijn. Een van die nieuwe dingen is het vak **Algemene Sociale Wetenschappen (ASW)**. Om je op weg te helpen gaan wij jou in dit hoofdstuk wegwijs maken in dit nieuwe vak.

1. Nieuw en toch bekend WB

Samen gaan wij antwoorden vinden op de volgende vragen:

- Wat is ASW?
 - Wat leer je bij ASW?
 - Wat zijn bronnen en hoe werk je ermee?
 - Hoe gebruik je het leerboek en het werkboek?
- Hierna ben je klaar om aan dit nieuwe vak te beginnen.

BRON 1 Dit zijn beelden van Aruba, vroeger en nu. Het zijn beelden van mensen, hun wereld en hun geschiedenis.

1.1 ASW: een beeld van het vak

Op de basisschool had je de vakken aardrijkskunde en geschiedenis. Die vakken zitten ook in ASW. Maar in ASW zitten nog meer vakken. Er zitten ook onderwerpen in uit de vakken economie en maatschappijleer. Aardrijkskunde, economie, geschiedenis en maatschappijleer zijn de moedervakken van ASW.

ASW gaat over mensen, hun verleden en hun omgeving. Over hoe mensen leven, hoe ze aan hun geld komen, hun geschiedenis, hoe ze wonen, hoe ze werken en hoe ze zich ontspannen. ASW gaat ook over de omgeving van de mensen. Over het landschap en de natuur, over bouwen en wonen, over de steden en de bario's en over de aanleg van wegen en straten. ASW gaat over de wereld waarin mensen leven en over wat mensen met die wereld doen.

Die wereld gaat verder dan Aruba. Van over de hele wereld komen er mensen naar Aruba om zich te ontspannen op de prachtige stranden of om er een nieuw bestaan op te bouwen. Ze brengen ook nieuwe dingen mee. Vroeger was er geen carnaval op Aruba. Uit andere eilanden van het Caribisch gebied is het carnaval naar Aruba gekomen. En zeg nou zelf: wat zou Aruba zijn zonder de Roadmarch en de Calypso!

ASW gaat dus over mensen, natuur, wonen, werken, recreatie en toerisme, in het heden en in het verleden. Bij ASW leer je begrijpen hoe de wereld in elkaar zit.

2. Waar gaat het vak ASW over?

3. De moedervakken van ASW

1.2: Aruba en de wereld

Om de wereld te begrijpen moet je eerst je eigen omgeving goed leren kennen. Daarom vertrekt ASW vanuit je eigen leef-omgeving. In je eigen wijk kun je al veel van de grote wereld herkennen. De eerste tien hoofdstukken hebben te maken met je eigen omgeving op Aruba. Hierna ga je kijken naar het Caribisch gebied. Je zult merken dat Aruba een onderdeel is van het deel van de wereld dat bekend staat als het Caribisch gebied. Aruba is een Caribisch eiland. Veel gewoontes en verschijnselen die je op Aruba kunt zien, vind je ook op Jamaica, Trinidad of St. Maarten. Tegelijkertijd is Aruba ook zichzelf.

Heel speciaal voor Aruba zijn de banden met de rest van de wereld, vooral met de Verenigde Staten van Amerika en met Europa. Er zijn maar weinig eilanden op deze aarde die zoveel te maken hebben met gebieden die zo ver weg liggen. Op Aruba is de hele wereld thuis. In bron 2 zie je uitgebeeld over welke gebieden ASW gaat. Je kunt ieder gebied bekijken vanuit het heden, het verleden en de toekomst.

1.3 Wat zijn bronnen en hoe werk je ermee?

ASW probeert antwoorden te vinden op vragen die mensen interesseren. Maar hoe komt ASW aan de kennis om die vragen te beantwoorden? Dat gaat via bronnen. Een bron is een plaatje, een verhaal, een foto, een interview waaruit je informatie kunt halen. Een bron kan van alles zijn. Kijk maar naar bron 3 en 4. In bron 3 zie je de Arubaanse vlag. Op die vlag staan tekens. Die staan er niet voor niets: ze hebben een betekenis. De persoon die de vlag bedacht heeft, wil daarmee iets zeggen over Aruba. Bron 4 is een korte tekst waarin uitgelegd wordt wat je op de vlag kunt zien. De vlag en de tekst zijn twee bronnen die informatie geven. Dus als je de vraag wilt beantwoorden hoe de mensen van Aruba hun land zien, dan kun je in de bronnen 3 en 4 het antwoord daarop vinden.

4. Aruba en het Caribisch gebied

In de binnenste cirkel staat je eigen omgeving, in de cirkel daaromheen Aruba, in de volgende cirkel Het Caribisch gebied en in de laatste cirkel de rest van de wereld.

De Arubaanse vlag

De Arubaanse vlag werd officieel op 18 maart 1976 in gebruik genomen. Op dezelfde datum werd ook het volkslied "Aruba Dushi Tera" officieel.

De datum 18 maart werd gekozen omdat Nederland op die datum in 1948 Aruba het recht toekende om zelfstandig te worden binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Hierdoor is 18 maart een nationale feestdag die ieder jaar gevierd wordt om de eerste stap naar zelfstandigheid te vieren. De vlag en het volkslied zijn de symbolen hiervan.

De symbolen in de vlag zijn een rode ster en twee gele strepen. Mensen uit veertig verschillende landen hebben zich in de loop der jaren op Aruba gevestigd. De ster duidt het eiland aan, omgeven door een schitterende blauwe zee. De horizontale gele strepen staan voor de vrije en onafhankelijke positie van Aruba binnen het Koninkrijk der Nederlanden.

De Arubaanse vlag zou een bron kunnen zijn voor ASW. De tekens en de kleuren geven aan hoe de Arubanen zichzelf zien. In de tekst van bron 4 staat deze informatie op papier.

Bron 3 en bron 4 geven allebei informatie. Maar ze zijn ook verschillend van elkaar. Bron 4 is een **geschreven** bron. De informatie is weergegeven in woorden, zinnen en cijfers. Als je de informatie eruit wil halen, moet je goed lezen. De Arubaanse vlag is een **ongeschreven** bron. Ongeschreven bronnen zijn afbeeldingen met bijna geen cijfers of letters. Als je de informatie eruit wil halen, moet je goed kijken. Geschreven en ongeschreven bronnen zijn allebei belangrijk. Stel je voor dat je alleen de tekst had over de vlag en geen plaatje. Dan was het veel moeilijker geweest om je de vlag voor te stellen.

- 5. Geschreven of ongeschreven?
- 6. Welke bronnen heb je nodig?

Ons wapen

Vroeger hadden de soldaten een ijzeren plaat om zich te beschermen tegen steken van speren en bijlen. Zo'n plaat heet een schild. Op dat schild werd vaak een afbeelding geschilderd dat men het wapen noemde. Later lieten veel landen zo'n speciaal wapen maken voor hun eigen land waarin specifieke kenmerken van het land worden afgebeeld. Ons wapen was het eerste nationale symbool dat Aruba kende. Dus dat betekent dat Aruba zo'n wapen heeft om ons land te representeren. De regering vroeg aan een groep Nederlandse kunstenaars om een wapen voor Aruba te ontwerpen. Op 15 november 1955 werd dit het officiële Arubaanse wapen.

1.4 Bronnen hebben vragen nodig

Je hebt weinig aan een bron als je geen vraag hebt. Kijk maar naar bron 5 en 6. In bron 5 zie je het wapen van Aruba en in bron 6 een tekst waarin iets over het wapen verteld wordt. Leuk, zul je misschien zeggen, maar wat moet ik ermee? Je hebt gelijk. Zonder een vraag weet je niet welke informatie je uit een bron moet halen. Een goede vraag zou zijn: hoe keken de Arubanen tegen hun land aan toen het wapen bedacht werd? Of: wat zegt dit wapen over Aruba? Pas als je zo'n vraag hebt, weet je welke soort informatie je moet gaan zoeken.

- 7. Goede vragen bedenken

Vrouw krijgt vastere voet op arbeidsmarkt

ORANJESTAD—Deposities van de vrouw in de Arubaanse samenleving is in de afgelopen decennia drastisch veranderd. De meest belangrijke veranderingen waren een bredere toegang tot onderwijs en toetreding tot de arbeidsmarkt.

Het personeel van de KFC in San Nicolas bestaat bijna geheel uit vrouwen.

Deze krantenkop en deze foto stonden in een artikel in de Amigoe van 16 augustus 2003.

Een bron moet passen bij de vraag. Als een bron bij de vraag past, is hij **bruikbaar**. Ook wil je graag hebben dat de informatie die in de bron staat juist is. Als de informatie klopt, is de bron betrouwbaar. Je moet op een bron kunnen vertrouwen. Maar hoe weet je of een bron **betrouwbaar** is? Er zijn vier manieren om dit te weten te komen:

- Wie heeft de bron gemaakt? Kan ik deze persoon of deze organisatie vertrouwen?
- Wanneer is de bron gemaakt? Misschien is het zó lang geleden dat de informatie nu niet meer klopt.
- Welke informatie is in de bron gebruikt? Kan ik die informatie vertrouwen?
- Is het een feit of is het de mening van een persoon?

8. Is de bron bruikbaar en betrouwbaar?
Je hebt hiervoor bron 7 nodig.

1.5 Hoe ga je om met het leerboek en het werkboek van Calbas?

De methode Calbas voor ASW bestaat uit een werkboek en een leerboek.

In het leerboek staat de kennis die je nodig hebt. Die kennis bestaat uit leertekst en bronnen. Zoals je gezien hebt, kan een bron van alles zijn: een foto, een plaatje, een kaart, een schilderij, krantenartikel of een verhaal.

In het werkboek ga je iets met die kennis doen. Dat gebeurt aan de hand van opdrachten. De meeste opdrachten maak je samen met een klasgenoot of in een groepje. Bij het maken van de opdrachten heb je de bronnen en de leertekst nodig uit je leerboek. Soms moet je zelf informatie verzamelen buiten school, in je eigen omgeving. Als je dit ziet, ga je naar je werkboek om een opdracht te maken.

Een van de leukste dingen van ASW is het **onderzoek**. Na iedere acht lessen doe je samen met een paar andere leerlingen een onderzoekje. Je moet dan iets uitzoeken, bijvoorbeeld door mensen te interviewen of bronnen te raadplegen. En je moet vertellen of opschrijven wat je gevonden hebt.

- 9. Leer de begrippen**
10. Wat vind jij van ASW?
Verdiepingsopdracht
Samenvatting

Begrippenlijst hoofdstuk 1

ASW

Algemene sociale Wetenschappen. Een nieuw vak dat verschillende bekende vakken zoals geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer en economie samenvoegt.

Bronnen

Afbeeldingen, teksten of illustraties die informatie geven over een bepaald onderwerp.

Betrouwbaar

Wat in de bron staat is geloofwaardig en waar. Een bron is betrouwbaar als je kunt aannemen dat de informatie die erin staat juist is.

Bruikbaar

De informatie sluit aan bij de vraag die gesteld is. Een bron is bruikbaar als je de informatie die erin staat kunt gebruiken bij het vinden van een antwoord op je vraag.

Geschreven bronnen

Stukken tekst, een groep cijfers en getallen, waar je informatie uit kunt halen.

Ongeschreven bronnen

Afbeeldingen of voorwerpen die (extra) informatie geven.

2 • Wie ben ik?

INTRO Mag ik mij even voorstellen?

Mijn echte naam is Cam Lin. Twaalf jaar geleden ben ik op Aruba geboren. Toen ik acht was, besloot ik mezelf Cindy te noemen. Mijn familie en klasgenootjes namen het gelukkig snel over. Zoals je aan mij kunt zien, heb ik een "mixed background". Mijn vader is Arubaan en mijn moeder is in China geboren. Meestal spreken we thuis Papiamentu. Ik kan Chinees verstaan, maar spreek het minder goed. In mijn vrije tijd zie je me in de sporthal te Santa Cruz. Ik speel vaak pingpong met Rigoberto, mijn Spaans sprekende buurjongen. Samen zijn we lid van de tafeltennisvereniging Smash. Drie keer per week train ik karate met mijn clubleden.

Gisteren kreeg ik eindelijk de blauwe band. Als ik groot ben, wil ik sportlerares worden. O ja...ik heb een broertje van tien.

Bron 1: Cindy's verhaal.

Je weet nu dat het vak ASW ook over mensen gaat. Mensen die ergens wonen en werken. Waar woon jij? Met wie woon je? Met welke mensen ga je om? Wat zijn je hobby's? Deze vragen gaan we in dit hoofdstuk beantwoorden.

In dit hoofdstuk leer je:

- Dat ieder mens anders (uniek) is.
- Dat iedereen bij een groep of meer groepen hoort.
- Wat het verschil is tussen groepen en subgroepen.

1. Kennismaken

2.1 Wat is jouw identiteit?

Hoe leg je uit wie je bent? Je kunt zeggen hoe je heet, maar misschien zijn er wel andere kinderen die dezelfde naam hebben. Je kunt je geboortedatum noemen. Dan wordt het al duidelijker. Er zijn niet zoveel kinderen die dezelfde naam en geboortedatum hebben. Als je ook nog je adres en je hobby's noemt, wordt het nog duidelijker wie jij bent. Er zijn niet twee leerlingen met dezelfde naam, geboortedatum en hobby's. We zijn allemaal anders, we hebben onze eigen **identiteit**.

5 Eigenschappen van Cindy. Samen vormen ze haar identiteit.

Cindy is twaalf jaar, spreekt Papiamentu en Chinees en doet aan karate en tafeltennis. Deze combinatie van eigenschappen is van Cindy. Samen bepalen ze haar identiteit. Zij is de enige mens in haar omgeving met deze combinatie van eigenschappen. Je **identiteit** is een combinatie van eigenschappen waardoor jij te herkennen bent. Noem jouw combinatie van eigenschappen en je weet wat je identiteit is.

2. Jouw identiteit

2.2 Over groepen en subgroepen

5 Dit is klas 2A, de klas waar Milo over vertelt.

Hoi, ik ben Milo. Ik zit in klas 2A. Dit is een heel leuke klas. Wel een beetje druk, want we zijn met z'n dertigen: 13 jongens en 17 meisjes. Soms is er wel wat ruzie in de klas tussen de jongens en de meisjes. Zeker bij de gymles. Die meiden kunnen helemaal niets! Toch hebben we fun, want we gaan weleens met z'n allen naar de bioscoop of zwemmen.

De klasgenoten van Milo zijn ongeveer even oud. Ze zijn bij elkaar omdat ze hetzelfde doel hebben: ze willen allemaal iets leren. Veel leerlingen uit klas 2A zullen niet zo ver van de school wonen. Leeftijd en de woonplek zijn twee **gemeenschappelijke kenmerken** van klas 2A. Omdat de leerlingen van klas 2A gemeenschappelijke kenmerken hebben, vormen ze een groep. Een voetbalteam is ook een groep. Hun gemeenschappelijk doel is om samen goed

te voetballen. Een gemeenschappelijk kenmerk is dat ze van voetballen houden en dat ze lid zijn van dezelfde voetbalclub. Een **groep** is een aantal mensen die bij elkaar horen omdat ze hetzelfde doel en dezelfde gemeenschappelijke kenmerken hebben.

3. Gemeenschappelijke kenmerken

4. Jouw groepen

6

Allemaal groepen. Deze mensen zijn bij elkaar om een bepaalde reden en hebben gemeenschappelijke kenmerken.

Je hebt bij opdracht 4 nagedacht over de groep(en) waar jij bij hoort. Maken jullie ook afspraken met elkaar? Bijvoorbeeld: Als je lid bent van de karateclub van Cindy, mag je geen karate uitvoeren op straat. Dit hebben ze met elkaar afgesproken, dit is een regel. Een andere regel is dat je eerst voor elkaar buigt voordat je gaat vechten.

Elke groep heeft afspraken over hoe met elkaar om te gaan. Deze afspraken noemen we **regels**. Bij elke groep gelden andere regels. Bij de karateclub van Cindy gelden andere regels dan thuis. En thuis gelden er weer andere regels dan in de schoolklas.

5. Regels in groepen

René, 13 jaar

“Hoi, ik ben René. Ik ben een enorme muziekliefhebber. Ik hou heel veel van rapmuziek. M’n grote helden zijn Jay-Z, Dr Dre en natuurlijk Tupac. Triest hè, dat hij is doodgeschoten? Samen met m’n vrienden praten we veel over rapmuziek. Ik vind het leuk om bij een groep te horen. Zo kom je veel te weten over wat er gaande is bij de rapmuziek. Je kunt een rapper altijd aan z’n kleding herkennen. Zo dragen we altijd wijde broeken en onze shirts zijn felgekleurd. We begroeten elkaar ook altijd met een **box** en we praten een mixtaal van Papiamento en Engels. Natuurlijk is niet iedereen hetzelfde, maar we hebben als rappers wel andere gewoonten dan bijvoorbeeld rockeros of skaters.”

Roosje, 17 jaar

“Ik zit midden in de rockerosgroep. Ik ben helemaal gek van bands als Green Lizard en de band van Roger Peterson. Hoe heet die band ook alweer? O ja, Intwine. Met m’n vrienden gaan we vaak naar rockconcerten hier op het eiland. Rockeros zijn anders dan rappers. Wij kleden ons anders. Liefst helemaal in het zwart hè! Ook hebben we vaak zwarte spikes en we dragen vaak piercings. Ik vind het heel leuk om me zo te kleden. Zo hoor je bij een groep hè? Je bent nooit alleen.”

David, 16 jaar

“Ik ben een freestyler. We verzamelen ons altijd op vrijdagmiddag achter het busstation. Dat is onze vaste ontmoetingsplek. We laten dan onze laatste kunstjes zien. Ik doe graag BMX-cross. Is wel een dure sport hoor! Een freestyler kun je herkennen aan z’n kleding. Merk schoenen, shirts en broeken zijn belangrijk als je een freestyler wilt zijn. Op dit moment zijn de populaire merken Circa, Vans en Reef. En natuurlijk felgekleurde Volcom T-shirts. De muziek die populair is bij freestylers, is rock. Ik vind het leuk om bij de freestylers te horen. Ik zou me geen raad weten als ik er niet bij hoorde.”

Sander, 16 jaar

“Ik moet helemaal niks hebben van die zogenaamde groepen. Ik ben lekker mezelf. Ik kleeid me zoals ik dat wil. Niet wat anderen me opdringen. Natuurlijk hou ik van rapmuziek, maar ik hou ook van reggae en rockmuziek. Ik wil gewoon niet bij een groep horen. Laatst zei nog een klasgenoot tegen mij: “Sander, ik waardeer je enorm zoals je bent. Je bent lekker jezelf”. Zo is het maar net.”

René, Roosje, David en Sander. Vier jongeren vertellen over hun favoriete muziek. Maar ook wat het is om bij een groep horen.

2.3 Subgroepen

Grote groepen bestaan vaak uit kleinere groepen mensen. Als je in de klas in kleine groepjes werkt, is iedere kleine groep een subgroep van de hele klas. Een basketbalteam is een subgroep van alle basketballers van de club. Deze kleine groepen hebben ook gemeenschappelijke kenmerken. Een **subgroep** is een kleinere groep personen binnen een grote groep. Die kleine groep heeft eigen gemeenschappelijke kenmerken.

Ook onder de jongeren op Aruba zijn er subgroepen. Soms gaat het om groepen met kenmerken die opvallen. Hun kleren zijn anders. Ze gaan anders met elkaar om. Of ze luisteren misschien alleen maar naar een bepaald soort muziek. Voorbeelden van subgroepen zijn rappers, rockeros en freestylers (skaters). Veel jongeren kiezen ervoor om bij een subgroep te horen. Als je voor een groep kiest, dan laat je daarmee iets van je zelf zien: Dat ben ik! Lees wat de jongeren daarover vertellen in bron 7.

- 6. Bijzondere subgroepen WB
- 7. Behoren tot een (sub)groep

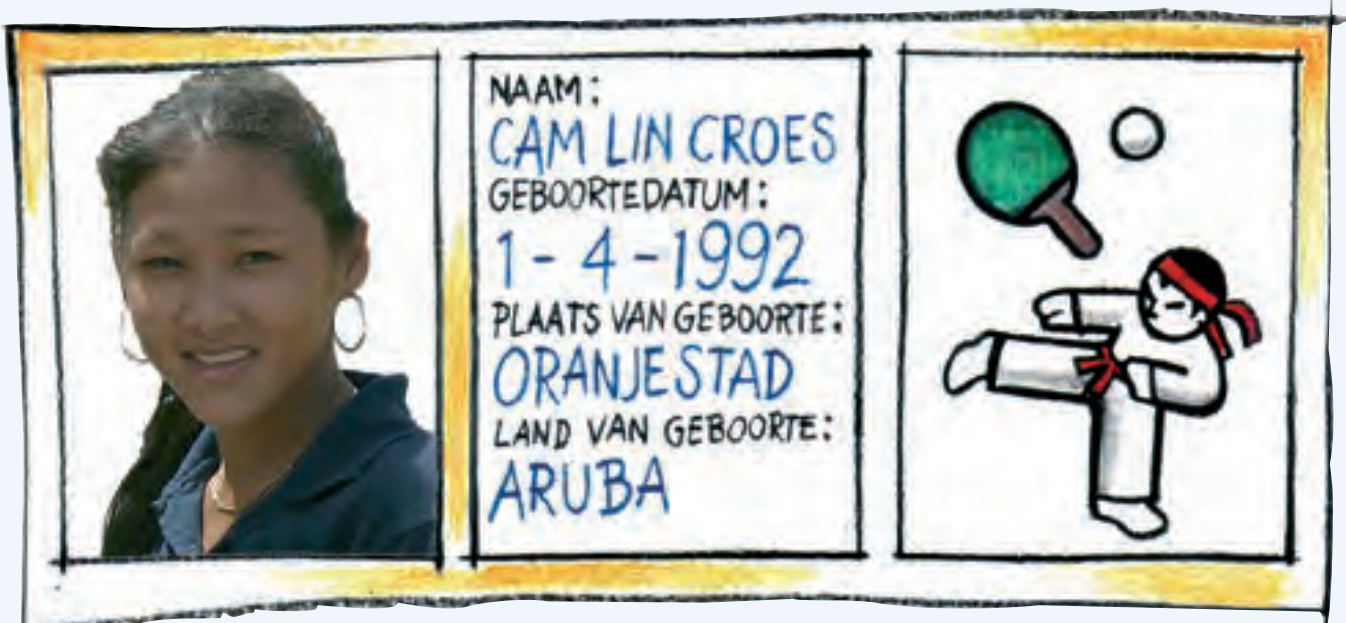
In de voorgaande lessen hebben we kennis met je gemaakt. Je hebt eigenschappen van jezelf opgeschreven en je hebt nagedacht over de groepen en subgroepen waar jij bij hoort. Je weet nu goed wie je bent en wat jouw **identiteit** is.

Soms moet je bewijzen dat jij de persoon bent waarvoor jij je uitgeeft. Dat doe je met een identiteitsbewijs. Een **identiteitsbewijs** is een document waarin staat wie je bent.

Bron 8 is het identiteitsbewijs dat Cindy van zichzelf heeft gemaakt.

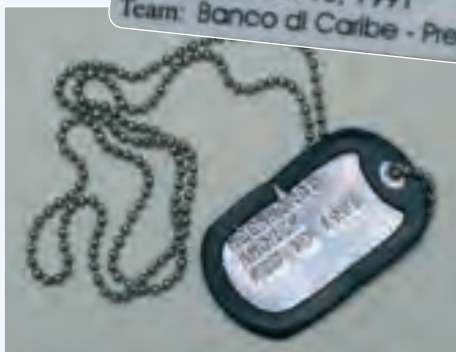
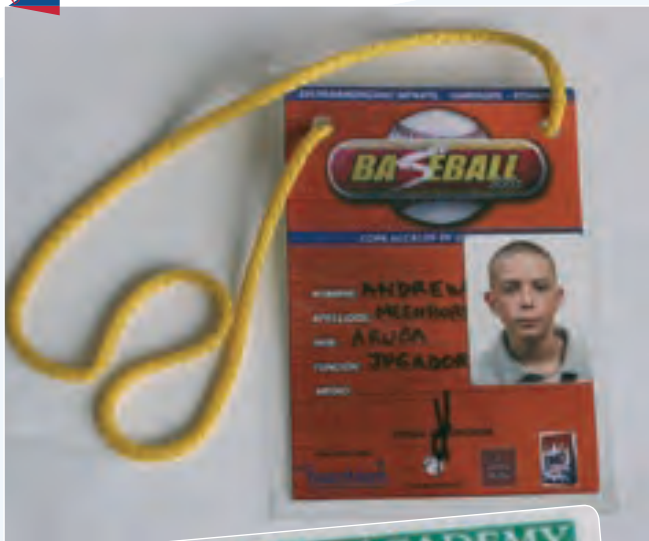
- 8. Jouw identiteitsbewijs WB
- 9. Verdiepingsopdracht
- 10. Samenvatting

2.4 Identiteitsbewijs

BRON 8 Cindy heeft voor zichzelf een identiteitsbewijs gemaakt.

9 Allemaal identiteitsbewijzen.

Begrippenlijst hoofdstuk 2

Identiteit

De combinatie van kenmerken van een persoon waardoor die persoon uniek is.

Identiteitsbewijs

Een bewijs dat jij de persoon bent, waarvoor jij je uitgeeft (bijvoorbeeld een paspoort).

Groep

Een aantal mensen die bij elkaar horen doordat ze gemeenschappelijke kenmerken en doelen hebben.

Subgroep

Een kleinere groep binnen een grotere groep. Soms heeft een subgroep eigen kenmerken en regels die afwijken van wat gewoon is.

3 • Waar komen de mensen vandaan?

INTRO Herkomst

Ivan vertelt

Ami ta biba cu mi mayornan i cu mi ruman homber. Nos tur a nace na Aruba. Pero mi welo, tata di mi mama, a nace na Sint Maarten pesei e ta papia Ingles. Dudu, mama di mi tata a nace na Corsow. Ora mi bai vakantie Sint Maarten mi ta papia un tiki Ingles of Hulandes cu granny. Na cas nos ta papia tur ora Papiamento. Mi tata ta traha na Douane i mi mama ta traha na Radisson. I mi ta hunga baseball den South League. E unico biaha cu mi por keda sin train ta tempo di carnival ora tin jump up den Santa Cruz.

Vader en moeder met twee kinderen.

Ivan Croes

Bennie vertelt

Wij zijn met z'n zevenen thuis. Vier jaar geleden zijn we uit Suriname gekomen. De zaak van mijn grootouders, waarin mijn vader en zijn broer ook werkten, ging failliet. Mijn hele familie kwam naar Aruba, behalve mijn grootvader. Mijn vader is nu politie-agent en mijn moeder geeft les op de Julianaschool. We praten thuis Sranan Tongo en op straat Papiamento of Nederlands. Vaak eten we moksi-alesi en één keer per maand eten wij pom.

Vader, moeder, grootmoeder, oom en drie kinderen. De jongste is drie jaar.

Bennie Mohan

Raul vertelt

Somos una familia muy pequeña. Yo vivo con mi mamá y mi hermano. Somos de Venezuela. La situación en mi país era poco estable. Mi mama trabaja desde hace algunos años en un supermercado. En casa y con nuestras amistades hablamos Español. Con mis amigos de escuela hablo Papiamento. Todos los Domingos vamos a la playa con algunas amigas de mi mamá. Allí tocamos y bailamos vallenato.

Moeder met twee kinderen

Raul Buenaventura

Drie jongeren vertellen over hun herkomst.

In hoofdstuk 2 heb je geleerd over je identiteit en de groepen waar je bij hoort. Maar het is ook handig om te weten waar je ouders eigenlijk vandaan komen. Ook wie van jouw familie of vrienden op Aruba zijn. In dit hoofdstuk gaan we kijken waar de meeste mensen die op Aruba wonen, vandaan komen.

In dit hoofdstuk leer je:

- Waar je vandaan komt: wat je herkomst is.
- Wat migranten zijn.
- Welke migrantengroepen er op Aruba zijn en wat hun gewoonten zijn.

1. Waar komen ze vandaan?

WB

Overgrootvader

Overgrootmoeder

Grootvader

Grootmoeder

Vader

Moeder

Kinderen

De geschiedenis van de familie Croes in een stamboom.

3.1 Onze herkomst

Je hebt bij opdracht 1 nagedacht over waar je vandaan komt, wat je **herkomst** is. Tot je herkomst horen de familiegeschiedenis, de geboorteplaats en de gezinssituatie waarin je opgroeit. Iedereen heeft dus een andere herkomst.

Op Aruba wonen veel mensen met een buitenlandse herkomst. Veel Arubanen zijn in een ander land geboren of hun ouders zijn uit een ander land naar Aruba gekomen. De geschiedenis van je familie maakt deel uit van je herkomst. Je kunt deze familiegeschiedenis tekenen in een stamboom. Bron 2 vertelt iets over de geschiedenis van de familie Croes. Hij laat zien waar de opa en oma van Ivan vandaan komen. Als je wilt weten of Ivan ook nog neefjes en nichtjes heeft en wie er nog meer bij de familie Croes hoort, dan heb je een stamboom van de familie nodig.

Een **stamboom** is een schema waarin je bepaalde gegevens over je voorouders kunt vinden. Iedere familie heeft een eigen stamboom die er anders uitziet.

- 2. Jouw stamboom
- 3. Herkomst van je klas

3.2 Welke migrantengroepen zijn er op Aruba?

Bron 3 Dit zijn allemaal mensen, die uit een ander land op Aruba zijn komen wonen. Kun je zien uit welke landen ze afkomstig zijn?

Aruba is een bijzonder eiland. Veel mensen die nu op Aruba wonen, komen uit andere landen. In bron 3 zie je een paar voorbeelden hiervan. Deze mensen zijn verhuisd van een ander land naar Aruba. We noemen ze migranten. **Migranten** zijn mensen die uit hun land weggaan om in een ander land te gaan wonen. Op Aruba wonen veel migranten. In de tabel van bron 4 kun je het land van herkomst zien van de grootste migrantengroepen. Het valt op dat er veel migranten uit hetzelfde land komen. Uit welk land komen de meeste migranten? Wat is de kleinste groep migranten? Als veel migranten uit hetzelfde land afkomstig zijn, vormen zij een **migrantengroep**.

Bron 4 De grootste migrantengroepen op Aruba.

Niet op Aruba geboren bevolking naar geboorteplaats (2000).

Colombia	7191	Verenigde Staten	695
Nederland	3755	China	636
Dominicaanse Republiek	3692	Overige Car. Gebieden	993
Nederlandse Antillen	3554	Overige Noord en Zuid Amerika	842
Suriname	1301	Overige Europa (incl. Madeira)	535
Venezuela	2914	Overige Azië	427
Haïti	1023	Africa	54
Peru	960	Oceanie	19
Filippijnen	768	Onbekend	33
Jamaica	730	Totaal	30104

Bron: *Census 2000*

5. Migrantengroepen op Aruba

3.3 Welke gewoonten hebben de migranten op Aruba?

Op Aruba wonen en werken veel mensen die afkomstig zijn uit andere landen. In bron 4 heb je kunnen zien welke migrantengroepen in het jaar 2002 de grootste waren. Als mensen uit een ander land naar Aruba verhuizen, nemen ze hun taal, hun godsdienst en hun **gewoonten** mee. Elke groep probeert zoveel mogelijk van de eigen gewoonten te behouden. Door naar de verschillende gewoonten van de groepen te kijken, krijg je een beeld van de mensen die bij die groepen horen. Hierdoor kan je hen soms beter begrijpen.

We gaan kijken wat deze migrantengroepen zo bijzonder maakt. Welke eetgewoonten ze hebben. We kijken welke taal ze spreken en welke godsdienst ze hebben. Kortom, we gaan de vier grootste migrantengroepen op Aruba nader bekijken.

6. Gewoonten van migrantengroepen

7. Gewoonten in Aruba

8. Migrantengroepen uitgebeeld!

Ik ben Venezolaanse en ik heet Flavia. In Venezuela spreek ik Spaans. Iedereen vindt Pabellon criollo lekker. Dit gerecht bestaat uit witte rijst, heel dunne reepjes gestoofd vlees, zwarte bonen en gebakken bananen. Arepa mag niet ontbreken. Dia de la Independencia op 5 juli en dia de La Raza op 12 oktober worden door iedereen gevierd. Wanneer ik vijftien jaar word, wil ik een groot feest met muziek. Vroeger danste men horopo maar wij, jongeren, dansen liever reggeaton en merengue. Wanneer ik niks te doen heb, kijk ik naar de tv of ga ik chatten. Ik speel ook twee keer per week volley.

Annette is mijn naam en ik ben in Nederland geboren. Ik spreek Nederlands. Twee maanden geleden ben ik met mijn ouders en twee broers naar Aruba gekomen. Koninginnedag wordt door bijna alle Nederlanders gevierd en hutspot vind ik best lekker. In hutspot zit wortels, gestampte aardappelen, spek en rookworst. Maar pasta kan ik elke dag eten. Ik ben bezig te leren windsurfen. Als ik niets te doen heb, chat ik en luister ik naar Shakira en popmuziek van Justin Timberlake.

4 kinderen (13 a 14 jaar) vertellen over hun land van herkomst, respectievelijk Venezuela, Suriname, Colombia en Nederland.

9. Leer de begrippen
Verdiepingsopdracht
Samenvatting

Mijn naam is Fedjai en ik ben een Hindoestaan uit Suriname. In Suriname spreek ik drie talen: Sarnami Hindi, Sranantongo en Nederlands. Ik spreek Hindi met mijn oom die bij ons woont. Met mijn vader en moeder en mijn drie zusjes spreek ik vaker Nederlands dan Hindi. En met mijn vrienden spreken we Sranantongo. We eten bijna altijd Hindoestaans. Als mijn moeder kip masala klaar maakt, eet ik alles op. Dat is gestoofde kip in curry en hete peper, lekker! Alle Hindoestanen vieren Holi. Er wordt Hindoestaanse muziek en zang, Bhaitkana, gespeeld. Het leukste onderdeel is, wanneer we gekleurd poeder en water naar elkaar gooien. In mijn vrije tijd fiets ik met mijn vrienden en luister ik naar rap.

In ben in Colombia geboren en mijn vrienden noemen me Nardo. Vanaf mijn tweede jaar woon ik op Aruba. Ik heb nog twee broertjes en één zusje. Ik spreek Papiamentu. Wanneer mijn neven en nichten uit Colombia hier op vakantie zijn, spreek ik Spaans. Ik hou van zoete dingen. Bijvoorbeeld salpicon en arroz de leche. Salcicon is een vruchtencocktail met rode frisdrank erin. Voor mijn part eet ik dat elke dag... Op 20 juli vieren alle Colombianen dia de La Independencia. Je krijgt Colombiaanse muziek te horen zoals cumbia en vallenato. Mijn ouders dansen graag cumbia Er zijn ook dansgroepen in traditionele kleren die op deze muziek dansen. In mijn vrije tijd luister ik meestal naar reggeaton

Begrippenlijst hoofdstuk 3

Gewoonten

Dingen die je als persoon of groep zo vaak doet, dat zij een deel van jou leven zijn geworden. Je doet ze bijna zonder na te denken.

Herkomst

De familiegeschiedenis, de geboorteplaats en de gezinssituatie waar mensen uit voortkomen.

Migranten

Mensen die uit hun land weg gaan om in een ander land te gaan wonen.

Migrantengroep

Migranten die vanuit hetzelfde land naar een ander land zijn verhuisd en in dat nieuwe land een groep vormen.

Stamboom

Schema waarin je bepaalde gegevens over je familie en je voorouders kunt vinden.

4 • Mijn eigen omgeving

INTRO

Hallo. Ik ben Susan en ik woon in Brazíl. Daar in dat gele huis woon ik, samen met mijn twee broertjes, mijn grootmoeder en vader. Onze barío is nog niet zo oud. De huizen zijn best wel groot. In mijn straat wonen veel vrienden van mij. Samen met Ina ga ik soms een boodschap doen in de winkel. Als we nog geld over hebben, kopen we snoep bij tante Nini. Vaak gaan we fietsen. Of we gaan naar het speelterrein waar we kunnen voetballen. Ik mag niet verder komen dan de grote weg (zie bron 2). Voorbij die grote weg en die supermarkt houdt mijn barío op.

BRON 1

Susan stelt de barío voor waar ze woont.

In de vorige twee hoofdstukken ben je bezig geweest met mensen en groepen waar je dagelijks mee te maken hebt. In dit hoofdstuk gaat het over de ruimte waar je woont, naar school gaat en je vrije tijd besteedt.

In dit hoofdstuk leer je

- Je eigen leefomgeving af te bakenen.
- Aruba op verschillende manieren in te delen.
- Een plaats op een plattegrond of in de atlas op te zoeken.
- Een kaart te lezen en te maken.

1. Je barío

WB

BRON 2

Tekening van de barío van Susan

4.1 Wat is mijn eigen omgeving?

Nu je verder weg woont van school, is je leefomgeving groter geworden. Dat geldt ook voor de meeste van je klasgenoten. Behalve naar school, ga je vast ook wel eens bij een vriendje of vriendinnetje op bezoek. Een keer winkelen, naar de film, sporten misschien? Alle plaatsen tussen de plek waar je woont en waar je vaak naar toe gaat, behoren tot je **eigen omgeving**. Je verplaatst je het meest binnen je eigen omgeving. Je eigen omgeving ken je vaak het beste.

2. Je eigen omgeving verkennen

Aruba is ingedeeld in bario's. Een bario bestaat uit een of meerdere straten. De Nederlandse naam voor bario is **wijk**. Bij ASW praten we meestal over wijken in plaats van bario's. Een aantal wijken naast elkaar vormen een **zone**. Een zone is dus een groter gebied dan een wijk. Een aantal zones naast elkaar vormen weer een groter gebied: een **regio**. Aruba telt acht regio's.

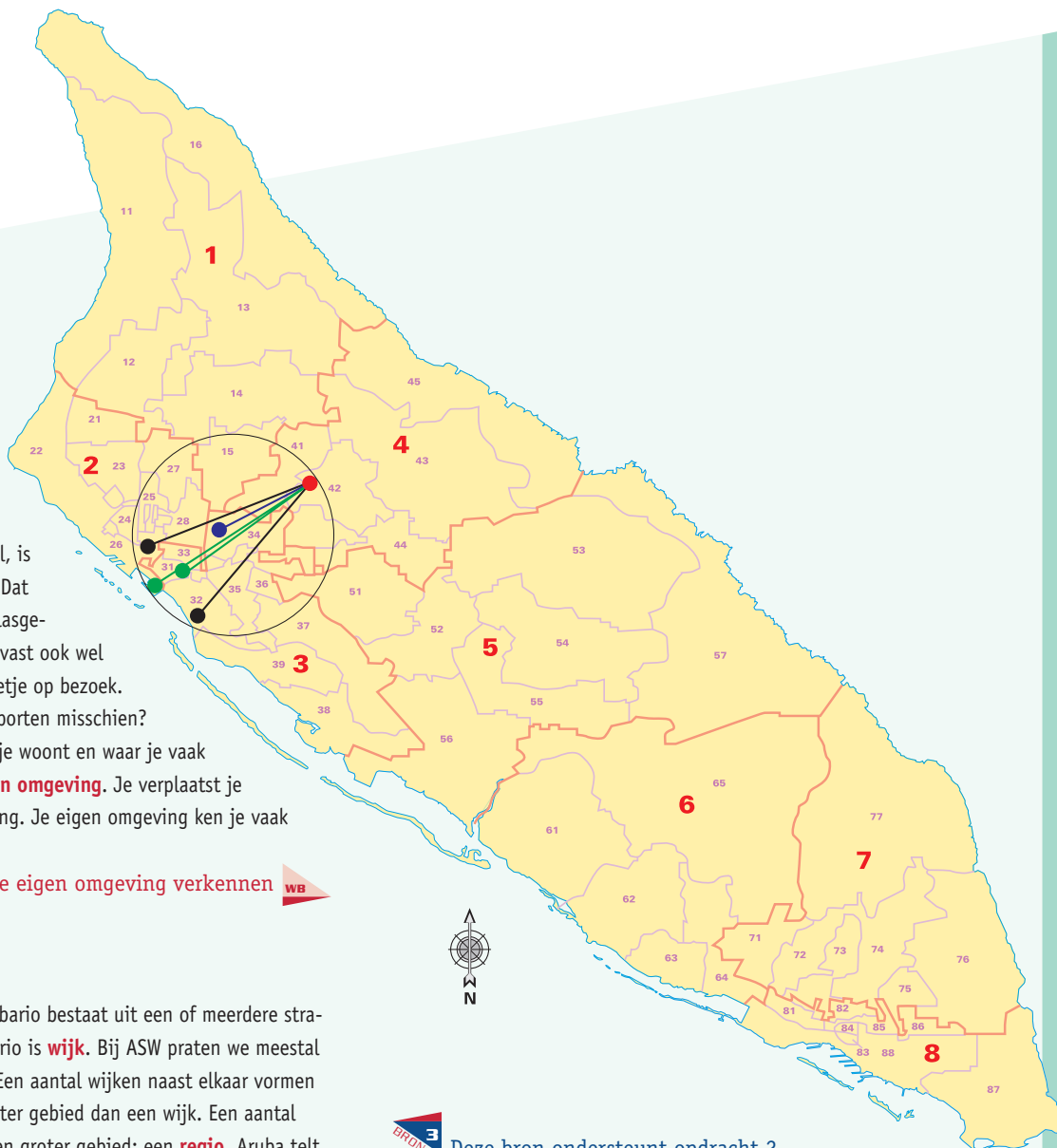
De indeling in wijken, zones en regio's is bijvoorbeeld belangrijk om de weg te kunnen vinden op Aruba. In bron 4 staat een kaart van alle regio's, zones en wijken op Aruba.

3. Wijken, zones en regio's

 3

Deze bron ondersteunt opdracht 2. De bron is een voorbeelduitwerking van opdracht 2, zie de opdrachtbeschrijving in het werkboek.

Een jongere heeft op de kaart zijn eigen leefomgeving afgebakend. Zo kun je het leefgebied van die jongere zien: het stuk van Aruba, waar hij het meest komt.

Districten

1 Noord/Tanki Leendert

- 11 Palm Beach/Malmok
- 12 Washington
- 13 Alto Vista
- 14 Moko/Tanki Flip
- 15 Tanki Leendert
- 16 Noord, overig

2 Oranjestad West

- 21 Pos Abao/Cunucu Abao
- 22 Eagle/Paardenbaai
- 23 Madiki Kavel
- 24 Madiki Rancho
- 25 Paradijswijk/Santa Helena

- 26 Socotoro/Rancho
- 27 Ponton
- 28 Companashi/Solito

3 Oranjestad Oost

- 31 Nassaustraat
- 32 Klip/Mon Plaisir
- 33 Sividivi
- 34 Sero Blanco/Cumana
- 35 Dakota/Potrero
- 36 Tarabana
- 37 Sabana Blanco/Mahuma
- 38 Simeon Antonio
- 39 Oranjestad Oost, overig

4 Paradera

- 41 Shiribana
- 42 Bloemond
- 43 Ayo
- 44 Piedra Plat
- 45 Paradera, overig

5 Santa Cruz

- 51 Hooiberg
- 52 Papilon
- 53 Cashero
- 54 Urataca
- 55 Macuarima
- 56 Balashi/Barcadera
- 57 Santa Cruz, overig

6 Savaneta

- 61 Pos Chiquito
- 62 Jara/Sero Alejandro
- 63 De Bruynewijk
- 64 Cura Cabai
- 65 Savaneta, overig

7 San Nicolas Noord

- 71 Brasil
- 72 Rooi Congo
- 73 Watapana Gezaag
- 74 Standardville/Rooi Hundo
- 75 Kunstbatterij
- 76 Juana Morto
- 77 San Nicolas Noord, overig

8 San Nicolas Zuid

- 81 Zeewijk
- 82 Pastoor Hendriksstraat
- 83 Van de Veen Zeppenfeldstraat
- 84 Village
- 85 Essoville
- 86 Lago/Esso Heights
- 87 Sero Colorado
- 88 San Nicolas Zuid, overig

Legenda

0 1500 m
0 5000 ft

3 Regio
33 Zone

De officiële indeling van Aruba volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek. Een paar wijken samen vormen een zone. En een paar zones samen vormen een regio.

4.2 Hoe vind je de weg in je eigen omgeving?

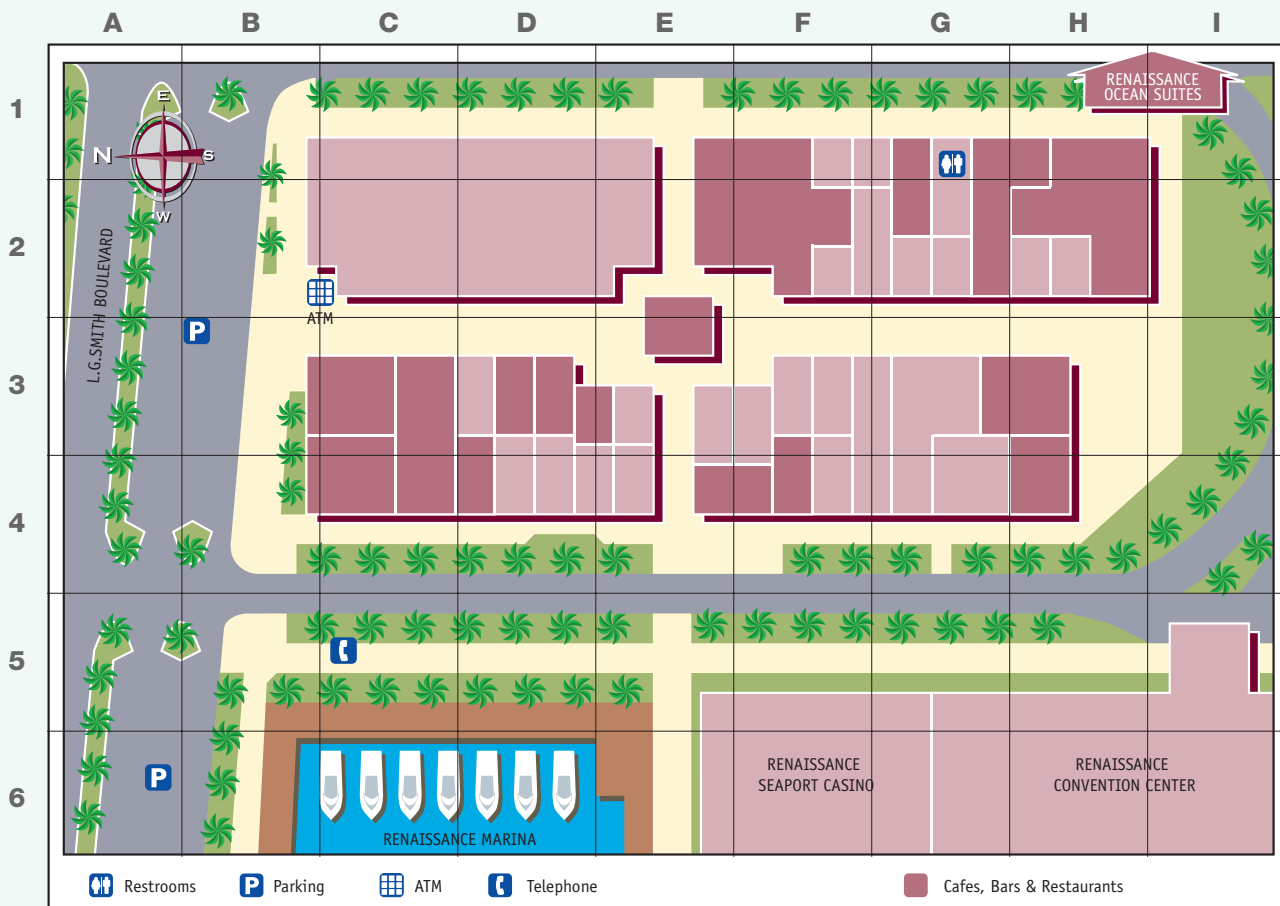
Met een plattegrond kun je een beter beeld krijgen van een gebouw, een plaats of een gebied. Een **plattegrond** is een tekening waarop je de indeling van een gebouw of ruimte kunt aflezen. Alleen het belangrijkste is getekend. In bron 5 zie je een plattegrond van de Renaissance Marketplace. Aan de zijkant staan cijfers en aan de bovenkant letters. Iedere combinatie van een cijfer en een letter is een vakje op de plattegrond. Met de cijfers en de letters kun je de plaatsen in de Renaissance Marketplace aangeven. Als je een gebouw zoekt dat in A1 ligt, kijk je in het

vakje waar dat gebouw ligt. Je hebt dat gebouw dan snel gevonden.

4. Werken met een plattegrond

5. Werken met een atlas

 Dit is een plattegrond van de Renaissance Marketplace. Zie je waar de bioscoop ligt?

Het systeem waarbij je met letters en cijfers een plaats op een plattegrond kunt opzoeken, heet een **coördinatensysteem**. Bijvoorbeeld C5 is een coördinaat. Iedere coördinaat is de aanduiding voor een vakje op de plattegrond. Het coördinatensysteem wordt ook gebruikt in de atlas. Achterin de atlas staat op alfabetische volgorde een lijst met namen van plaatsen, zeeën, bergen enzovoorts. Dit is het **register**. Er staat bijvoorbeeld 'Oranjestad 37 A2'. Nummer 37 betekent bladzijde 37 in de atlas. En A2 is de coördinaat waarin Oranjestad op de kaart ligt. Zo kun je elke plaats op de wereld die in het register staat, snel vinden.

6. De kaart

4.3 De kaart lezen en begrijpen

In de atlas vind je kaarten van landen en gebieden. Een **kaart** is een afbeelding van een gebied met symbolen, kleuren en tekst. In bron 6 is een kaart afgedrukt. Een kaart is handig voor het vinden van de weg. Maar ook voor het aangeven van rivieren, landen, steden enzovoorts. Een kaart geeft een beeld hoe de ruimte eruitziet. Om kaarten goed te kunnen lezen, zijn een paar afspraken gemaakt:

- Op iedere kaart ligt het noorden altijd boven en het zuiden onder. Het oosten ligt altijd rechts en het westen altijd links. Noord, zuid, oost en west zijn de **windstreken**. Op kaarten zijn de windstreken aangegeven met N-O-Z-W. Wanneer iets tussen twee windstreken in ligt, wordt dat aangeduid met NO, ZO, ZW of NW. Als je leest: 'Santa Cruz ligt ten ZO van Oranjestad' betekent dat: vanuit Oranjestad gezien ligt Santa Cruz tussen het zuiden en het oosten op de kaart.
- Op kaarten staan allemaal tekens, kleuren en lijnen. De betekenis hiervan wordt uitgelegd in de **legenda**. Een legenda is een korte verklaring van de tekens op de kaart.
- Kaarten zijn natuurlijk kleiner dan de werkelijkheid. Het aantal keren dat de kaart is verkleind, heet de **schaal**. Op een kaart met een schaal van 1:200.000 is de werkelijkheid 200.000 keer verkleind. 1 cm op de kaart is in het echt 200.000 cm of 1 cm is 2 kilometer. Met een **schaalstok** kun je snel en makkelijk afstanden inschatten. De **afstand** is het aantal kilometers tussen twee plaatsen.

7. Windstreken
8. Schaalgetal

 Deze kaart van Aruba biedt een overzicht van het hele eiland.

BRON 7

De brug in de Renaissance Mall.

Hoe teken je een kaart? Een stappenplan

Stap 1:

Bepaal eerst welk gebied op de kaart moet komen.

Stap 2:

Bepaal wat het noorden is. Dit is de bovenkant van de kaart.

Stap 3:

Zet met potlood de contouren op je kaart en bepaal de verkleining (de schaal).

Stap 4:

Bedenk wat er wel en niet op de kaart moet komen. Een kaart mag niet te vol zijn, want dan is er geen goed overzicht meer. Een kaart mag niet te leeg zijn, want dan geeft de kaart te weinig informatie.

Stap 5:

Bepaal hoe je de dingen die op de kaart komen, gaat weergeven. Je kunt kleuren, symbolen, lijnen en tekst gebruiken.

Stap 6:

Teken nu met potlood de kaart. Probeer de ligging en de afstanden in te schatten op basis van wat je weet over het gebied.

Stap 7:

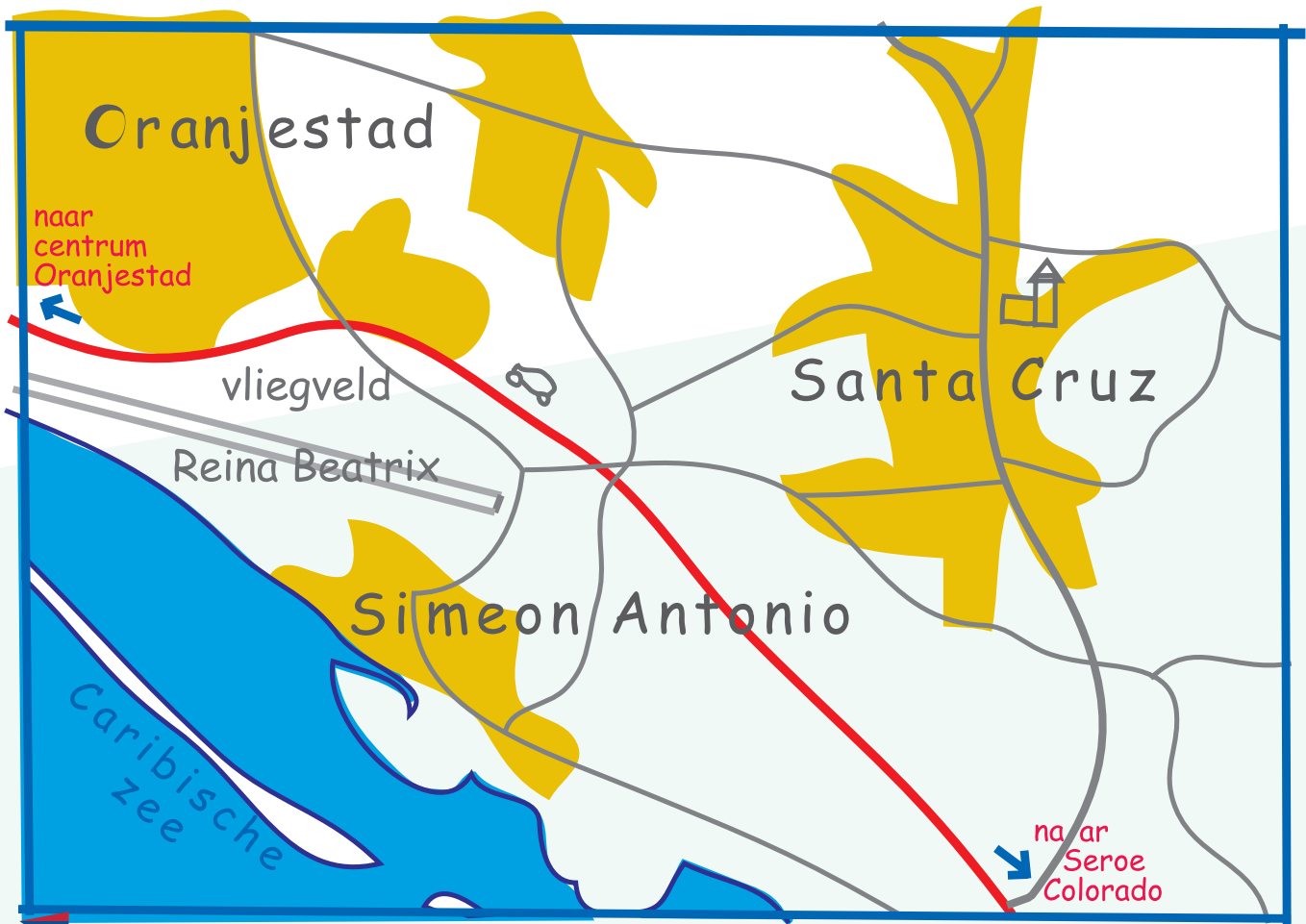
Vergeet niet de kaart een titel te geven.

Stap 8:

Maak de kaart af. Je kunt nu gaan inkleuren, de legenda maken en de titel opschrijven.

BRON 8

Een korte handleiding bij het zelf tekenen van een kaart. Volg de stappen en je krijgt een bruikbare kaart van het gebied dat je in kaart wilt brengen.

9 Rigoberto heeft een kaart getekend van zijn eigen omgeving. In opdracht 9 ga jij ook een kaart maken.

9. Een kaart maken van de eigen omgeving

10. Leer de begrippen
Samenvatting

Kerk

Geasfalteerde hoofdweg

Zandwegen

Landingsbaan

Bewoond gebied

Begrippenlijst hoofdstuk 4

Afstand

Het aantal kilometers tussen twee plaatsen. De afstand tussen San Nicolas en Oranjestad is 16,5 kilometer.

Coördinatensysteem

Een systeem van cijfers en letters om een plaats op een kaart of plattegrond te kunnen opzoeken. De coördinaat C4 geeft aan dat de plek die je zoekt in vak C4 ligt van de kaart of plattegrond.

Eigen omgeving

Het gebied waar je het vaakst komt en dat je het beste kent. In je eigen omgeving ga je naar school, ontspan jij je, bezoek je familie en vrienden en winkel je het meest.

Kaart

Een gebied dat vereenvoudigd en verkleind is afgebeeld met symbolen, kleuren en tekst. Met een kaart krijg je een beeld van de ruimte om je heen en kan je de weg vinden.

Legenda

Een overzicht waarin de tekst, kleuren, lijnen en symbolen die op de kaart zijn gebruikt, worden uitgelegd.

Plattegrond

Een tekening waarop je de indeling van een gebouw of een ruimte kunt aflezen. Met een plattegrond kun je uitzoeken waar iets is en hoe je er kunt komen.

Regio

Een gebied dat bestaat uit een aantal zones die naast elkaar liggen. Aruba telt acht regio's.

Register

Een alfabetische lijst met namen van plaatsen, zeeën, bergen en andere punten op aarde die in een atlas zijn te vinden.

Schaal

De schaal geeft aan hoeveel keer een kaart is verkleind. Met behulp van de schaal kun je de werkelijke afstand tussen twee plaatsen berekenen.

Een voorbeeld van een schaalberekening:

Op een kaart is de schaal 1:10000 en de afstand op de kaart tussen twee plaatsen is 5 centimeter.

$1 \text{ cm} = 10000 \text{ centimeter}$ in werkelijkheid of $1 \text{ cm} = 100 \text{ meter}$ of 0.1 kilometer .

5 cm keer $100 \text{ meter} = 500 \text{ meter}$ of 5 cm keer $0.1 \text{ km} = 0.5 \text{ km}$.

0.5 km is hetzelfde als 500 meter . Dus de afstand tussen de twee plaatsen is in werkelijkheid 500 meter .

Windstreek

Een windstreek geeft aan uit welke richting de wind waait. Er zijn vier hoofdwindstreken: noord-oost-zuid-west. Een windstreek kan de richting van een plaats op de kaart aangeven. Bijvoorbeeld: Oranjestad ligt ten zuidoosten van Westpunt.

Zone

Gebied dat bestaat uit een aantal wijken die naast elkaar liggen.

5 • Landschappen in mijn omgeving

INTRO Landschappen

In het vorige hoofdstuk heb je kennism gemaakt met je eigen omgeving. Je kunt op een kaart aangeven waar je woont. Maar hoe ziet jouw omgeving er eigenlijk uit? Woon je in een nieuwe woonwijk of kijk je uit op planten en struiken; woon je in de mondi?

In dit hoofdstuk gaan we de verschillende landschappen van Aruba bekijken.

1. Hoe ziet jouw omgeving eruit?

In dit hoofdstuk leer je:

- Wat een landschap is
- Wat het verschil is tussen een natuurlandschap en een cultuurlandschap
- Landschappen uit je omgeving herkennen.

 Allemaal stukjes Aruba, maar allemaal heel verschillend.

5.1 Wat is een landschap?

De foto's van bron 1 zijn erg verschillend. Maar waarom zijn deze foto's zo verschillend? Wat is het grootste verschil tussen San Nicolas en Casibari? Juist; op de ene foto zie je natuur en op de andere foto bijna alleen maar huizen. Op de andere foto's zie je nog meer natuur: een stukje mondi, een rooi of grote rotsblokken. Ze zijn door de natuur ontstaan. Daarom worden ze **natuurelementen** genoemd.

In een andere omgeving is er veel minder natuur. Daar zie je veel huizen, een supermarkt en een voetbalveld. Dit is allemaal door mensen gebouwd en aangelegd. De mensen hebben de natuur ingericht om er te kunnen wonen, werken en sporten.

Huizen, wegen en lantaarnpalen heten daarom ook **inrichtingselementen**. Inrichtingselementen hebben een vaste plaats in een omgeving; ze kunnen niet bewegen. Een auto is dus geen inrichtingselement.

Natuur- en inrichtingselementen bepalen hoe een gebied eruitziet. De combinatie van natuur- en inrichtingselementen die je in een gebied kunt zien, noemen we een **landschap**.

2. Natuur- en inrichtingselementen

BRON 2 Het landschap van Dos Playa. Er zijn hier bijna alleen maar natuurelementen te zien.

5.2 Het natuurlandschap

In bron 2 zie je een landschap op Aruba. Deze foto is genomen in 1965. Je ziet dat er toen alleen maar natuur voorkwam. Er zijn alleen natuurelementen, zoals een “boca”, strand en bomen. Mensen hebben er niets aangelegd, zelfs geen zandweggetje. Zo'n gebied wordt een **natuurlandschap** genoemd. Een natuurlandschap is een gebied waar bijna alleen maar natuurelementen voorkomen.

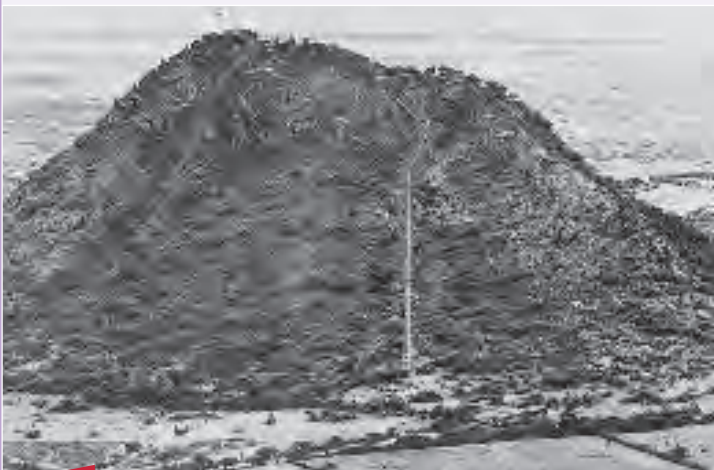
Honderd jaar geleden woonden er weinig mensen op Aruba. Grote delen van Aruba waren toen natuurlandschappen. Nu vind je bijna nergens een zuiver natuurlandschap meer. Overal vind je inrichtingselementen, zoals restaurants en hotels, die het natuurlandschap verdrongen hebben.

- 3. Landschappen en inrichtingselementen
- 4. Wat gaan we doen met Dos Playa?

Landschappen verschillen van elkaar. Ook tussen natuurlandschappen kunnen veel verschillen zijn. Het ene natuurlandschap heeft heuvels en het andere heeft veel bomen. Een belangrijk verschil bij natuurlandschappen is het verschil tussen hoog en laag. Het ene natuurlandschap heeft bergen of heuvels en het andere is vlak. In Parke Nacional Arikok zijn er veel heuvels, maar Eagle Beach is vlak.

Versillen tussen hoog en laag noemen we **reliëf**. Hoe groter de verschillen tussen hoog en laag, hoe meer reliëf. Het landschap van de Hooiberg en omgeving heeft meer reliëf dan Bubali.

- 5. Reliëf in een landschap

BRON 3 Dit is de Hooiberg en omgeving, een voorbeeld van een natuurlandschap met veel reliëf. Een natuurlandschap heeft veel reliëf als er veel verschil is tussen hoge en lage delen.

BRON 4

Twee foto's van Oranjestad. De ene is in 2004 gemaakt en de andere in 1965. Je ziet het verschil. In 2004 zijn stukken natuurlandschap verdrongen door inrichtingselementen. De natuur is steeds meer aangepast of ingericht.

5.3 Het cultuurlandschap

Op de foto's in bron 4 zie je landschappen met veel inrichtingselementen. De bewoners van Aruba hebben Aruba ingericht om te kunnen werken, wonen, recreëren en winkelen. Zo'n ingericht landschap noem je een **cultuurlandschap**.

Cultuurlandschappen veranderen snel. Mensen bouwen bijvoorbeeld huizen en winkels erbij als zij daar behoefte aan hebben. Er worden ook meer wegen aangelegd. Je ziet dat als je de twee foto's van bron 4 met elkaar vergelijkt. Een stad wordt daardoor steeds groter en het natuurlandschap wordt steeds voller gebouwd en verstedelijkt steeds meer.

Door deze veranderingen gaan natuurlandschappen en oude cultuurlandschappen verloren. Sommige van die landschappen

BRON 5

Een voorbeeld van een beschermd gebied: een nationaal park. Parke Nacional Arikok moet een natuurlandschap blijven. Er mogen geen nieuwe inrichtingselementen aangelegd worden.

willen we graag behouden voor onze kinderen en kleinkinderen. Waardevolle landschappen worden beschermd door ze aan te wijzen als **nationaal park**. Parke Nacional Arikok is zo'n beschermd gebied. De mensen mogen er niets meer aan veranderen.

6. Veranderingen in Oranjestad

7. Ons nationaal park

5.4 Drukke en rust, verstedelijk gebied en landelijk gebied

In andere landen zijn er grote steden, zoals Caracas en Miami. Daar wonen en werken miljoenen mensen. Zo'n stad heeft niet alleen verschillende, maar ook veel inrichtingselementen. Zoals hoge gebouwen, grote fabrieken, lange bruggen en grote parken. Op Aruba zijn geen echt grote steden. In de regio Oran-

BRON 6

Verschillende landschappen op Aruba. Landelijke rust in Matividiri en stedelijke drukte in Oranjestad.

jestad West en Oost zijn er wel veel inrichtingselementen en ze staan dicht op elkaar, zoals je in bron 3 en 4 kunt zien. Er is veel verkeersdrukte. Mensen uit alle richtingen gaan naar Oranjestad om te winkelen, te werken en zich te vermaken. We kunnen hier spreken van een **verstedelijkt gebied**. Een verstedelijkt gebied is een gebied met veel verschillende inrichtingselementen waar veel mensen wonen en naartoe komen.

8. Verstedelijkte gebieden

Stel dat je in een wijk woont die in de regio Savaneta ligt. Daar zijn niet veel inrichtingselementen. Je ziet daar vooral natuur met hier en daar cunucuhuizen met stukken land eromheen. Op enkele van deze gronden worden in de regentijd maïs, pinda's en bonen verbouwd. Deze plaatsen noemen we **landelijke gebieden**.

Vroeger waren er nog veel van deze landelijke gebieden. Doordat het eiland zich steeds meer ontwikkelt, zijn er nog maar weinig landelijke gebieden over.

 Drie soorten gebieden op Aruba: een landelijk gebied, een verstedelijkt gebied en een meer stedelijk dan landelijk gebied.

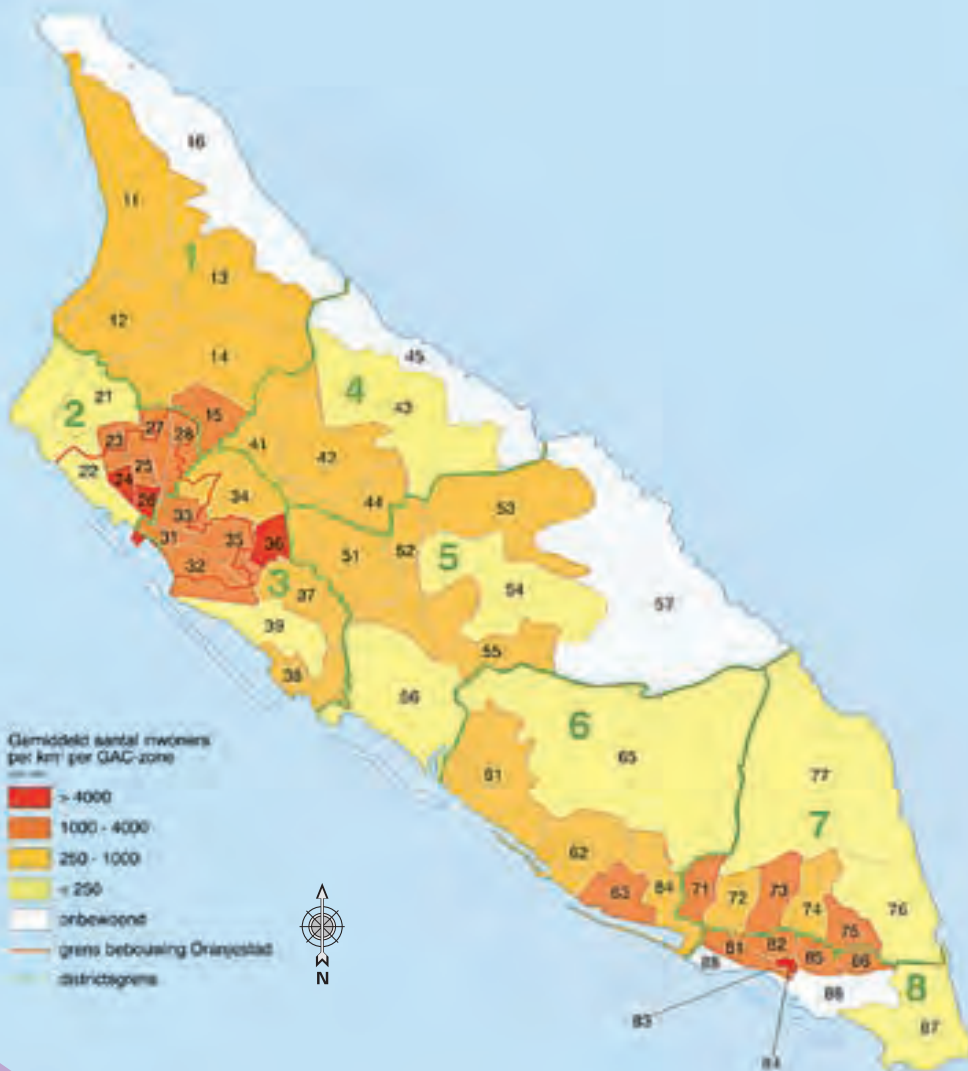
Hou je van drukte, dan kun je het best in Oranjestad gaan wonen: een stedelijk gebied. Daar is een hoop te doen en er wonen veel mensen. Hou je van de rust, dan is het fijn om een landelijk gebied op te zoeken, bijvoorbeeld het Parke Nacional Arikok.

9. Drukke of rust?

- 10. Stedelijk of landelijk?
- 11. Cultuurlandschappen op Aruba
- 12. Leer de begrippen
Mijn droomlandschap
Verdiepingsopdracht
Samenvatting

Kaarten van Aruba. Op de eerste kaart kun je zien hoeveel mensen er wonen in bepaalde gebieden. De tweede is een algemene kaart.

8

Begrippenlijst hoofdstuk 5

Cultuurlandschap

Een landschap dat door de mens aangepast is en daardoor voornamelijk inrichtingselementen bevat.

Inrichtingselementen

Dingen die door de mens gemaakt zijn en toegevoegd zijn aan de natuur.

Landelijke gebieden

Gebieden met weinig inrichtingselementen, die ook nog vrij veruit elkaar liggen.

Landschap

Het zichtbare deel van het aardoppervlak dat uit natuur- en inrichtingselementen bestaat.

Nationaal park

Waardevol beschermd natuurlandschap.

Natuurelementen

Alles in een landschap dat door de natuur gemaakt is.

Natuurlandschap

Een landschap waarin voornamelijk natuurelementen voorkomen.

Reliëf

Het verschil tussen hoge en lage delen in een landschap.

Verstedelijkt gebied

Gebieden met veel soorten inrichtingselementen, zoals bijvoorbeeld huizen, kantoren en bedrijven, dicht bij elkaar.

6 • Vroeger en nu

INTRO Oranjestad en de Paardenbaai

BRON 1

Oranjestad vroeger en nu. Van een klein groepje huizen is Oranjestad uitgroeid tot de belangrijkste stad van Aruba.

1. Werken met de tijdbalk
2. Zoek de veranderingen!

WB

In de loop van de tijd is Aruba erg veranderd. De mensen, je eigen omgeving, de wegen en gebouwen zien er nu heel anders uit dan honderd jaar geleden. In dit hoofdstuk ga je aan de hand van Oranjestad bekijken wat er allemaal veranderd is en waarom die veranderingen plaatsvonden.

In dit hoofdstuk leer je:

- Hoe Oranjestad uitgegroeid is tot een echte stad.
- Wat er bedoeld wordt met de functies van een stad.
- Wat er nog van vroeger over is en hoe je daar mee moet omgaan.

6.1 Hoe is Oranjestad ontstaan?

Veeteelt

Lange tijd woonden er maar weinig mensen op Aruba. In 1636 veroverden de Nederlanders Aruba op de Spanjaarden. Zij legden zich toe op het fokken van geiten en paarden. Vanuit Aruba werden geiten uitgevoerd naar Curaçao. Paarden werden vanuit de Paardenbaai verscheept aan de andere Caribische eilanden, zoals Jamaica. Indianen uit Venezuela werden op Aruba toegelaten. Zij werkten drie dagen per week voor de veeteelt. Andere mensen mochten niet op Aruba wonen.

Handel en Goud

Later, ongeveer na 1750, werd de Paardenbaai steeds meer gebruikt voor de handel. Er kwamen steeds vaker schepen en langzaam mochten blanke kolonisten zich aan de Paardenbaai vestigen. Er ontstond een klein dorp. In 1798 werd er een versterkte vesting gebouwd om de schepen en de mensen te beschermen: Fort Zoutman.

In 1824 werd goud ontdekt aan de Noordkust van Aruba. Ook mochten er echt mensen naar Aruba komen om te gaan wonen. In hetzelfde jaar 1824 kreeg het dorp aan de Paardenbaai zijn naam: Oranjestad. Sindsdien is het de hoofdstad van Aruba.

Bestuur en Toerisme

Honderd jaar later, in 1924, kwam de olie-industrie naar San Nicolas. San Nicolas groeide hierdoor uit de belangrijkste industrie stad van Aruba. Door de opbloei van Aruba groeiden de handel en het bestuur in Oranjestad. Nieuwe veranderingen kwamen er na 1960. Toen begon de hotelbouw; eerst dichtbij Oranjestad, later aan de westkust: Palm Beach. Al gauw kwamen er vele duizenden toeristen naar Aruba. Er was steeds meer huisvesting nodig: voor hotelpersoneel en andere werkers. Oranjestad bereidde zich verder uit. Er kwamen allerlei nieuwe voorzieningen. Ook het bestuursapparaat werd opnieuw groter. Oranjestad Dankzij het toerisme en het bestuur ontwikkelde Oranjestad

zich, na 1960 tot de belangrijkste stad van Aruba. Het werd de plek waar de meeste economische activiteiten plaatsvonden. Het is het economisch centrum van Aruba.

BRON 2

Je zou het niet zeggen, maar dit is een van de oudste huizen van Aruba. Vroeger had het alleen een woonfunctie. Nu is er een winkel in gevestigd en is de werkfunctie overgebleven. In de buurt van Kok Optica vind je ook andere stadsfuncties: ontspanning en verkeer.

6.2 Voorzieningen en functies

Stedelijke voorzieningen

Mensen gaan graag wonen waar ze een goed huis kunnen vinden, waar er werk voor hen is, waar winkels zijn, waar ze verzorgd worden als ze ziek zijn en waar ze gezelligheid en ontspanning vinden. Een stad biedt allerlei voorzieningen voor de mensen die er wonen, maar ook voor mensen van buiten de stad. Wonen, werken, ontspannen, verzorging en verkeersvoorzieningen zijn **stadsfuncties**. Hoe groter de stad, hoe meer stadsfuncties. Als de stad groeit, komen er voor verschillende functies aparte gebouwen. Vroeger werkten de mensen in het gebouw waar ze ook woonden. De smid woonde achter zijn smederij en de

winkelier woonde boven zijn winkel. Op den duur zie je dat de woonfunctie en de werkfunctie gescheiden worden. In bron 2 zie je een gebouw dat vroeger alleen een woonfunctie had en nu alleen een werkfunctie.

Scheiding van stadsfuncties

In Oranjestad kun je de scheiding van de stadsfuncties goed zien. Er zijn nu delen van de stad waar alleen gewerkt wordt, dit noemen wij een **werkfunctie**. Er zijn ook wijken waar bijna alleen gewoond wordt, dit noemen wij een **woonfunctie**. Je ziet de scheiding van stadsfuncties ook aan de gebouwen. Elk gebouw

is ergens voor bedoeld. Huizen zijn om in te wonen, bedrijven om in te werken, scholen voor onderwijs, ziekenhuizen en verpleegtehuizen voor verzorging. In de Renaissance Mall en de buurt erom heen wordt niet meer gewoond. Dit deel van de stad heeft nu een werk- en ontspanningsfunctie.

Als een stad groeit, komen er niet alleen allerlei functies bij, maar worden de stadsfuncties steeds meer gescheiden van elkaar.

3. Woonfunctie of werkfunctie?

4. Welke stadsfunctie?

5. Waarom groeit een stad?

6.3 Getuigen van het verleden

Aruba ziet er nu heel anders uit dan honderd jaar geleden. We kunnen ons bijna niet meer voorstellen hoe het was om te leven zonder waterleiding, elektriciteit of verharde wegen. Maar soms komen we nog getuigen tegen uit een ver verleden. Vaak zijn dit gebouwen van vroeger, zoals het huidige Kok Optica uit bron 2. Gebouwen die ons herinneren aan het verleden zijn monumenten. Monumenten hebben een historische waarde. Alle gebou-

Het huis van de familie Arends aan de Wilhelminastraat. Het huis is nog niet zo lang geleden in zijn oorspronkelijke staat hersteld. Zo kunnen we nu nog zien hoe de huizen van belangrijke mensen op Aruba er vroeger uitzagen.

wen van vijftig jaar en ouder die iets laten zien van de ontwikkeling van Aruba zijn een **monument**. Sommige monumenten zijn niet veel meer dan ruïnes, andere monumenten zijn nog maar net opgeknapt, gerestaureerd. **Restaureren** betekent dat je iets zoveel mogelijk in zijn oude vorm probeert te herstellen. In bron 3 zie je een monument dat gerestaureerd is: het huis van de familie Arends, in de Wilhelminastraat. Zo zag het huis er uit toen het lang geleden gebouwd werd.

Veel mensen vinden het een goed idee om monumenten te restaureren. Ze zouden de getuigen van het verleden niet willen missen. Ook geschiedkundigen hebben veel aan monumenten. Aan sommige monumenten kunnen ze zien hoe de mensen vroeger leefden en wat ze deden om aan de kost te komen. Een ander oud gebouw is de oude kleine Protestantse kerk, het staat naast de nieuwe protestantse kerk. Het eerste protestantse kerkgebouw dateert uit 1846. In 1868 werd aan Fort Zoutman een toren gebouwd: Toren Willem III. De toren kreeg een olielamp en deed dienst als vuurtoren. Fort Zoutman werd gerestaureerd in 1974 en toren Willem III in 1983. Tegenwoordig is er het Historisch Museum Aruba in gevestigd.

6. Monumenten in je eigen omgeving

7. Monumenten en hun getuigenis

8. Twee meningen over monumenten

6.4 Van paardenbaai tot Oranjestad

Aruba is rond 1499 door de Spanjaarden ontdekt. Er woonden toen ongeveer zeshonderd indianen op het eiland. Zij woonden in dorpen met grote indrukwekkende huizen. Zij leefden van de visvangst en de landbouw. De Spanjaarden noemden Aruba, Bonaire en Curaçao 'Islas de los Gigantes'. In 1515 haalden de Spanjaarden de indiaanse bevolking weg van Aruba om als slaven te gaan werken in de mijnen van Hispaniola. Dat is het eiland waarop Haïti en de Dominicaanse Republiek liggen.

In 1634 veroverden de Nederlanders Curaçao. Ze gebruikten het als uitvalsbasis om de Spanjaarden aan te vallen. In 1636 namen zij ook Aruba en Bonaire in om te voorkomen dat Curaçao vanuit deze eilanden werd aangevallen. Aruba werd bestuurd door een Commandeur en enkele blanke ondergeschikten. Er woonden indianen op het eiland om te helpen in de veeteelt. In 1798 werd Fort Zoutman gebouwd en in 1824, toen het goud was ontdekt, werd het dorp aan de Paardenbaai gedoopt tot Oranjestad.

In 1943 ging het strandhotel open, later bekend als hotel 'Talk of the Town'. Het toerisme begon pas echt na 1950. In 1955 meerde het eerste toeristenschip in Oranjestad aan. Vier jaar later werd het Aruba Caribbean Hotel & Casino geopend, tegenwoordig het 'Radisson'. Tussen 1985 en 2004 verdrievoudigde het aantal hotelkamers aan de Westkust en Oranjestad groeide verder door. De laatste vijftien jaar is de bevolking van Oranjestad meer dan verdubbeld tot ongeveer 25.000 inwoners.

4 De geschiedenis van Aruba en Oranjestad.

9. Leer de begrippen

Meer over de geschiedenis van Oranjestad Verdiepingsopdracht
Samenvatting

Begrippenlijst hoofdstuk 6

Economisch centrum

Plaats waar de belangrijkste economische activiteiten plaatst vinden.

Monumenten

Overblijfsels uit het verleden die voor ons belangrijk zijn, omdat zij ons inzicht geven in wat er vroeger is gebeurd. Dit zijn vaak gebouwen, maar het kunnen ook andere belangrijke dingen zijn (zoals standbeelden of bruggen) die vertellen iets over vroeger.

Restaureren

Het opknappen en herstellen van gebouwen of andere dingen, zoals schilderijen, zodat zij er precies zo uitzien als vroeger.

Stadsfuncties

Activiteiten die heel belangrijk zijn voor het ontstaan en voortbestaan van een stad, denk aan wonen, werken, ontspannen, verzorgen en verkeer.

Werkfunctie

Een plaats, heeft een werkfunctie als er in die plaats bijna alleen gewerkt wordt. Je kan er dus bijna niks anders doen.

Woonfunctie

Een deel van een stad waar er voornamelijk gewoond wordt, heeft een woonfunctie. Je ziet veel woningen, en weinig andere activiteiten zoals winkels en bedrijven.

7 • San Nicolas en Lago: een voorbeeld van verstedelijking

BRON 1

San Nicolas met zijn raffinaderij en de wijken eromheen. Vlak tegen de raffinaderij aan is The Village gebouwd. Daaromheen zie je de andere wijken. Helemaal bovenin links is Seroe Colorado. Daar woonden vroeger de Amerikaanse ingenieurs en het hogere personeel van de Lago.

1. Herken je nog iets van vroeger?

WB

INTRO

In het vorige hoofdstuk heb je gezien hoe Oranjestad lang geleden ontstaan is. Nu ga je iets leren over een stukje moderne geschiedenis van Aruba. Daarvoor kijken we naar de ontwikkeling van San Nicolas, en dan vooral naar The Village.

In dit hoofdstuk leer je:

- hoe San Nicolas zich ontwikkeld heeft tot een verstedelijkt gebied;
- hoe de verstedelijking zichtbaar wordt in de geschiedenis van The Village;
- dat een moderne maatschappij een infrastructuur nodig heeft.

7.1 De komst van de Lago

Aan het begin van de twintigste eeuw maakte Aruba een slechte tijd door. Er was veel armoede en veel Arubanen moesten naar het buitenland vertrekken om werk te vinden. Waar nu San Nicolas ligt, was er in 1920 alleen een paar huizen en een kleine haven.

Na 1924 veranderde dit. Toen begon de Lago Oil & Transport Company een olieraffinaderij te bouwen op dit afgelegen stukje Aruba. Uit ruwe olie maakte de Lago benzine en andere olieproducten die uitgevoerd werden naar de hele wereld. Veel Arubanen vonden werk bij de Lago als arbeider of op kantoor. Daar verdienden ze veel meer dan op de aloëplantages of met het verbouwen van maïs.

Al gauw waren er veel te weinig werknemers, en de Lago trok mensen aan om de raffinaderij 24 uur per dag in bedrijf te kunnen houden. Ingenieurs en accountants kwamen uit Amerika, arbeiders van de grote Caribische eilanden, zoals Trinidad en Jamaica en van de kleine Caribische eilanden, zoals Bonaire, St. Maarten, Nevis, St. Kitts en St. Vincent.

Jaar	Aantal
1900	9.702
1910	9.357
1920	8.265
1930	15.687

2 Aantal inwoners op Aruba tussen 1900 en 1930

Eind 1924 bereikte groot nieuws ons eiland. De Lago Oil & Transport Company besloot zich hier te vestigen. Wat dat voor Arubaanse bevolking betekent, hoeft nauwelijks vermeld te worden. De bevolking ziet dit bedrijf als een redder in nood.

De laatste tijd gaat het ronduit slecht op Aruba. Pogingen om via de goud- en fosfaat winning en de aloëcultuur nieuw leven in de Arubaanse economie te blazen zijn mislukt. De Arubaanse mannen moeten naar Cuba en Curaçao om te werken.

Daarom is iedereen hartstikke blij dat de Lago naar Aruba komt. Het bewijs dat alles beter gaat worden is er al. Vele Arubanen hebben in de Lago een baan als arbeider of als klerk. Ze zullen zelfs het aantal werklieden moeten uitbreiden. Daardoor kunnen de Arubanen die nu op Curaçao werken terug keren. Ik hoop dat met de komst van de Lago een betere tijd aanbreekt voor de Arubaanse bevolking.

3 De schrijver van deze bron is J.F. Quast, de gezaghebber van Aruba toen de Lago ging bouwen. De heer Quast was namens Nederland de belangrijkste bestuurder op Aruba.

- 2.** Armoede op Aruba
- 3.** Hoge verwachtingen

7.2 The Village ontstaat

In een paar jaar tijd kwamen er duizenden nieuwe mensen in San Nicolas wonen. Al die mensen moesten woonruimte hebben. De immigranten uit de Bovenwinden en de rest van het Caribisch gebied, die als ongeschoolde arbeiders bij de Lago gingen werken, werden in kleine huisjes direct bij de raffinaderij gehuisvest. In sommige gevallen moesten ze uit nood (zelf) goedkope huisjes bouwen. Vlak tegen het hek van de Lago bouwden ze huisjes van hout en zinken platen. Zo ontstond The Village, een wijk die in 1952 ruim 4000 inwoners telde.

De mensen woonden vlak bij hun werk. Als de Lago-sirene ging, konden ze in twee minuten op de raffinaderij zijn. Het leven werd bepaald door de sirenes van de Lago. De Arubanen moesten eraan wennen dat de siësta afgeschaft werd. Precies op de klok leven, dat waren de mensen in de oude tijd niet gewend. Er waren in het begin niet veel voorzieningen in The Village. Elektriciteit ontbrak. De watervoorziening gebeurde met een tankwagen die iedere week kwam. De enige redelijk geasfalteerde weg was de St. Maartenstraat. De overige straten waren smalle zandwegen waar auto's moeilijk konden rijden. In de droge perioden zorgden de zandwegen voor veel stof, wat voor veel ongemakken zorgde bij de bewoners. Na een flinke regenbui veranderden de straten in modderpoelen en werden ze onbegaanbaar. Ook begon het stilstaande water erg te stinken.

Er werken verschillende mensen bij de Lago. Je had aan de ene kant de Arubanen. Die kwamen met ezeltjes en met trucks naar San Nicolas en gingen daarna weer naar huis. Dan had je de Engelssprekende contractarbeiders. Die woonden in de barakken van de Lago. Ze sliepen in stapelbedden en aten in een grote dining-hall. Die barakken noemden we de Bachelors Quarters. Het was een soort Labour Camp. Tot slot had je Villagebewoners. Die kwamen meestal van de Nederlandse Antillen. Die leefden daar heel gemoedelijk tussen hout en blik. Als je maar een radio had, dan vond iedereen het best. Er was geen riolering of waterleiding. De watertruck kwam iedere dag langs. De mensen woonden daar heel gezellig. De voedde elkaars kinderen op en er was weinig ruzie. De deuren stonden altijd open en er werd niet gestolen.

Charles Groeneveld, in zijn tijd beter bekend als de calypsozanger Lord Cobashi, vertelt over het leven in The Village.

4. Een nieuwe taal
5. 'Small islanders'
6. Een eigen karakter

7.3 Tekenen van de moderne tijd

Vanaf 1937 ging de Lago huizen bouwen voor het geschoolde en hogere personeel. In korte tijd liet het bedrijf hele wijken bouwen rondom de raffinaderij. Op Seroe Colorado kwam er een wijk alleen voor de Amerikanen die bij het bedrijf werkten. Die wijk heette The Colony. Voor de geschoolde arbeiders en het kantoorpersoneel kwamen er de wijken Essoville, Lagoville en Lagoheights. Veel arbeiders waren zonder hun gezin naar Aruba gekomen of waren nog vrijgezel. Voor hen werden barakken gebouwd, de Bachelors Quarters.

Het was voor het eerst in de geschiedenis van Aruba dat woningen planmatig werden gebouwd. Met de komst van de Lago was de moderne tijd op Aruba begonnen. Ook op andere gebieden werden voorzieningen geschapen in San Nicolas. De wegen werden verhard, een supermarkt geopend en er kwam een elektriciteitsnet. In 1934 werd de watertruck werkloos: San Nicolas kreeg waterleiding. De Lago stichtte zelfs een school voor beroepsonderwijs. Kortom: er ontstond een infrastructuur.

Met een **infrastructuur** bedoelen we alle vaste voorzieningen die nodig zijn om een moderne maatschappij te laten werken. Onderdelen van de infrastructuur zijn wegen, havens en spoorwegen, het elektriciteitsnet en het telefoonnet, de waterleiding en riolering. Ook onderwijs wordt vaak tot de infrastructuur gerekend.

Door de bouw van nieuwe wijken en de uitbouw van de infrastructuur werd San Nicolas een verstedelijkt gebied.

7. Wat hoort bij de infrastructuur?
8. De infrastructuur in je eigen omgeving

5 Rondom de raffinaderij realiseerde de Lago woningbouwprojecten: Essoville, Lagoville, Lagoheights en Seroe Colorado. Het dichtst bij het bedrijf zie je The Village. Kun je de andere wijken zien die de Lago gebouwd heeft?

7.4 The Village: brand en vernieuwing

Begin jaren '60 van de vorige eeuw werd The Village bijna verwoest door een felle brand. Veel huizen gingen verloren. Deze gebeurtenis werd bezongen en het lied, "O Lord The Village burning down", werd zelfs als **roadmarch** bekroond tijdens het jaarlijkse calypsofestival. Samen met de Lago gaf de overheid 'The Village' toen een opknapbeurt gegeven. Dit was ook een tijd van vernieuwing. De vernieuwing bracht ook minder goede ontwikkelingen met zich mee.

Er waren in de jaren 40 en 50, in The Village allerlei kleine bedrijfjes opgestart, zoals winkeltjes, bakkerijen, cafés en naaiateliers. Maar na de vernieuwing kwamen veel van deze bedrijfjes niet terug. Vanaf deze tijd begon de The Village een deel van zijn woonwerkfunctie te verliezen.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de olieraffinage steeds verder geautomatiseerd. Machines namen het werk over van de arbeiders. De Lago olieraffinaderij had steeds minder mensen nodig. In 1986 is de raffinaderij gesloten. De weinige mensen die er toen nog werkten, werden ontslagen. The Village dreigde te **verpauperen**, omdat de mensen geen geld meer hadden om hun huizen op orde te houden.

De Arubaanse overheid besloot toen de wijk grondig op te knappen en de huizen te vernieuwen. Het vernieuwen van huizen en gebouwen heet **renoveren**. De renovatie werd planmatig aangepakt. Eerst werd er een renovatieplan opgesteld, het renovatieplan Village en Essoheights. Daarin stond precies beschreven welke werkzaamheden er moesten worden uitgevoerd en in welke volgorde deze zouden moeten worden uitgevoerd.

Verschillende instanties, zoals F.C.C.A., D.O.W., Directie Sociale Zaken, Directie Financiën hebben gewerkt aan de tot stand komen van een plan van aanpak voor de renovatie van Esso-Heights en The Village.

Hieronder zien we welke stappen men zou nemen en wat er allemaal gedaan moest worden.

1. Te nemen stappen

- a: Organiseren van openbare bijeenkomsten.
- b: Bepalen met welk deel gestart wordt.
- c: Een adviesbureau met ervaring op infrastructuur kiezen.
- d: Een sociale en technische inventaris van de huizen maken.
- e: Een infrastructuurplan opstellen.
- f: Definitieve ontwerp van de huizen maken.
- g: Uitvoeren van het plan.

2. Technische beschrijving van wat er allemaal gedaan moest worden

1. Verbetering van de straten in en rondom The Village.
2. Verbetering van het bestaand rioleringsysteem.
3. Verbetering van de waterleidingen.
4. Uitbreiding van het elektriciteitssysteem.
5. Verbetering van de leefomgeving en recreatie mogelijkheden.
6. Bouw van nieuwe huizen van cementblokken.
7. Renovatie van bestaande huizen die in goede vorm verkeren.

BRON 6

Planmatige renovatie Esso-Heights en The Village

Veel houten huizen werden eerst afgebroken en later weer opgebouwd met cementblokken. Het was een groot project, dat veel tijd, energie en kennis vereiste. Het eindproduct was echter de moeite waard. Een mooie wijk met nette volkswoningen ontstond (bron 6). The Village is in de loop van tijd erg veranderd. Ook in San Nicolas is er de laatste 70 jaar veel veranderd. De ontwikkeling van zowel San Nicolas als de Village zijn voorbeelden van verstedelijking. De Lago en San Nicolas hebben Aruba binnengeleid in de moderne tijd.

BRON 7

Na de renovatie is The Village een leuke wijk geworden.

10. Actie tegen verpaupering
Verdiepingsopdracht
Plan een infrastructuur
11. Leer de begrippen
Samenvatting

WB

Begrippenlijst hoofdstuk 7

Calypso:

Een lied waarin sociaal-culturele mistanden en gebeurtenissen, worden bezongen. Deze muzikale traditie is meegenomen door de immigranten uit het Caribisch gebied.

Immigrant:

Een persoon die zich vestigt in een ander land dan waar hij of zij is geboren.

Infrastructuur:

Alle vaste voorzieningen die nodig zijn om een moderne maatschappij goed te laten werken.

Renovatie:

Het vernieuwen van huizen en gebouwen. Renoveren is ingrijpender dan opknappen. Bij renoveren worden gebouwen bijna helemaal vernieuwd.

Roadmarch:

Het winnende lied dat gespeeld wordt tijdens de grote carnavalsoptochten in San Nicolas en Oranjestad. Bijna alle groepen marcheren en dansen hierop.

Verpauperen:

Als een wijk er steeds armoediger en slechter gaat uitzien. Je ziet bijvoorbeeld kleine en slechte huizen, veel lege en afgebroken huizen, veel vuil op straat.

Woonwerkfunctie:

Een plaats heeft een woonwerkfunctie als er in die plaats niet alleen gewoond maar ook gewerkt wordt.

8 • Economische activiteiten in mijn omgeving

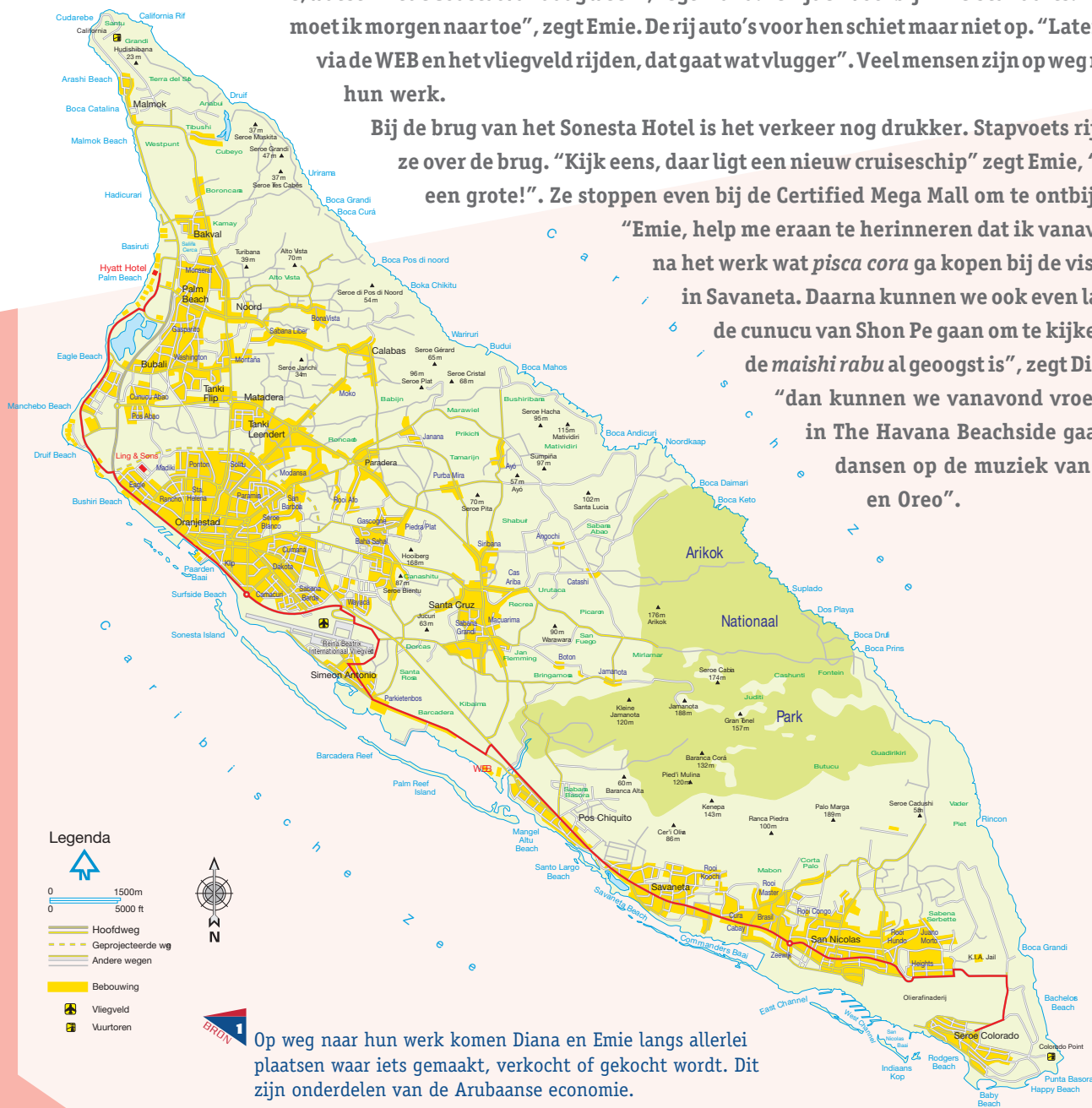
INTRO

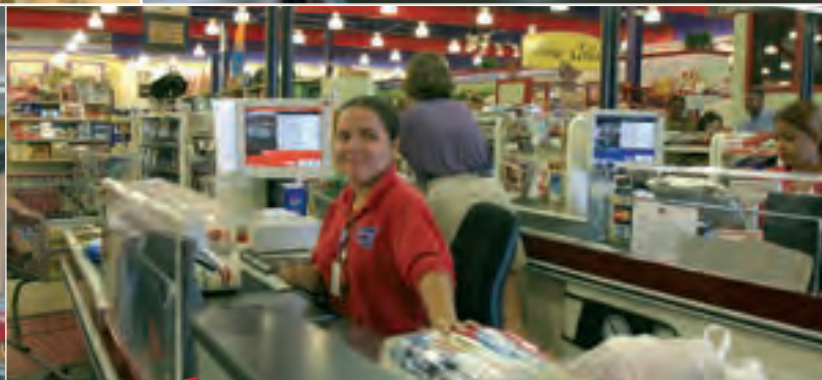
Diana is in haar auto op weg naar haar werk. Zij is front-desk manager in het Hyatt Hotel. Naast haar zit haar zus Emie die bij de supermarkt Ling & Sons werkt. Ze wonen allebei in de buurt van Seroe Colorado.

“Hè, wat stinkt de Coastal vandaag weer”, zegt Diana. Ze rijden voorbij Emie’s standarts. “Daar moet ik morgen naar toe”, zegt Emie. De rij auto’s voor hen schiet maar niet op. “Laten we via de WEB en het vliegveld rijden, dat gaat wat vlugger”. Veel mensen zijn op weg naar hun werk.

Bij de brug van het Sonesta Hotel is het verkeer nog drukker. Stapvoets rijden ze over de brug. “Kijk eens, daar ligt een nieuw cruiseschip” zegt Emie, “wat een grote!”. Ze stoppen even bij de Certified Mega Mall om te ontbijten.

“Emie, help me eraan te herinneren dat ik vanavond na het werk wat *pisca cora* ga kopen bij de vispier in Savaneta. Daarna kunnen we ook even langs de cunucu van Shon Pe gaan om te kijken of de *maishi rabu* al geoogst is”, zegt Diana, “dan kunnen we vanavond vroeg in The Havana Beachside gaan dansen op de muziek van Gio en Oreo”.

In de geschiedenis van Aruba speelden economische ontwikkelingen een belangrijke rol. Soms waren er arme tijden, soms was het beter. In dit hoofdstuk bekijken we hoe de economie in elkaar zit.

In dit hoofdstuk leer je

- Wat mensen doen met hun inkomen.
- Wat het verschil is tussen welvaart en welzijn.
- Wat er bedoeld wordt met productie.
- Welke productiemiddelen er zijn.
- Welke economische sectoren er zijn.

BRON 2

Allemaal manieren om een inkomen te besteden.

1. Geld verdienen en geld uitgeven

WB

8.1 Waarom werken we?

Waarom werken Diana en Emie eigenlijk? Door te werken verdienen ze een **inkomen**. Daarmee kunnen ze in hun behoeften voorzien. Ze kunnen de dingen kopen die ze nodig hebben, zoals brood en rijst, of die ze leuk vinden zoals een kaartje voor de bioscoop. Of ze kunnen naar de dokter als ze ziek zijn. **Behoeften** is de naam voor alles wat mensen nodig en wenselijk vinden voor hun bestaan.

Doordat mensen een inkomen hebben, ontstaat **koopkracht**. Hoe hoger het inkomen, des te hoger de koopkracht. Een hoge koopkracht leidt tot meer welvaart. Er is sprake van welvaart als mensen niet meer al hun inkomen hoeven uit te geven aan de alernoodzakelijkste behoeften zoals voeding, kleding of water. Je **welvaart** is hoog als je aan veel van je wenselijke behoeften kunt voldoen. Welvaart is niet hetzelfde als welzijn. Welvaart heeft met geld te maken; welzijn zegt iets over je geluk. Als je gezond bent en je voelt je gelukkig, dan is je welzijn hoog. **Welzijn** is alles wat behoort tot het niet-materiële welbevinden van de mensen.

Dankzij de welvaart op Aruba kunnen Diana en Emie make-up spullen kopen. Die zijn ook nog goed voor hun welzijn.

2. Noodzakelijke of gewenste behoefte? WB
3. Welvaart of welzijn?

8.2 Goederen en diensten

Met een inkomen kun je twee soorten dingen kopen. De ene soort zijn dingen zoals een brood, een auto of een diskman. Dit zijn goederen. Je koopt dan iets dat je kunt zien en kunt aanraken. **Goederen** zijn materiële zaken.

De andere soort zijn diensten. Gio en Oreo maken muziek waarbij mensen zich kunnen ontspannen. Zij verlenen een 'dienst' en krijgen daarvoor betaald. Als je naar de bioscoop gaat, koop je geen goed maar een dienst. Als je een ticket koopt voor een cruise, koop je niet het cruiseschip maar een verzameling diensten die er voor zorgen dat je een ontspannen reis hebt. De tandarts die een gaatje in je kies vult, verleent ook een dienst. **Diensten** zijn immateriële zaken die mensen gebruiken om een behoefte te bevredigen. Je hoeft niet altijd voor een dienst te betalen. Als je naar een tv-show kijkt, hoef je niet te betalen. Ook voor het werk van de brandweer en de politie hoef je niet te betalen.

Mensen besteden hun inkomen aan goederen en diensten om hun behoeften te vervullen. Zodra je een goed of een dienst koopt, ben je aan het **consumeren**. Consumeren is dus meer dan opeten. Als je naar een film kijkt, ben je aan het consumeren, want je vervult een behoefte. Het klinkt raar, maar als je bij de tandarts in de stoel ligt, ben je bezig te consumeren. Je consumeert een dienst. Telkens als je een goed of een dienst koopt, en je gebruikt dat goed of die dienst, consumeer je.

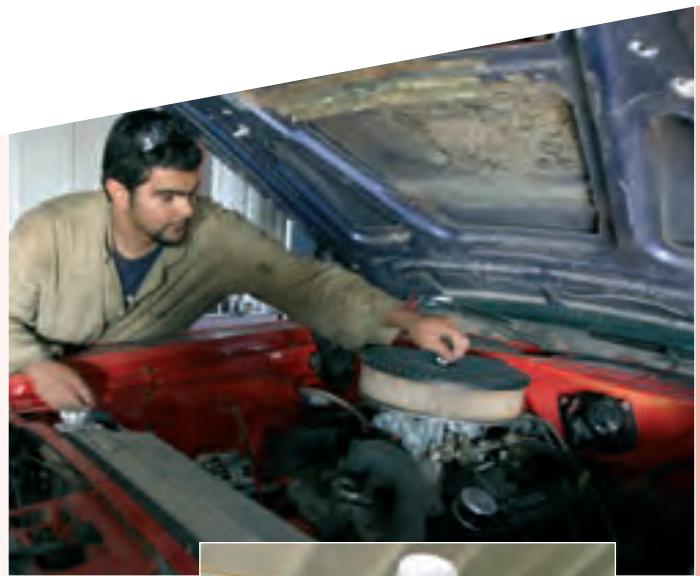
4. Goederen of diensten? WB
 5. Wat koop je het meest: goederen of diensten?
- Les 2: De productie van goederen en diensten`

8.3 Produceren

Al die goederen en diensten die we kopen, moeten geproduceerd worden. Het woord 'productie' roept het beeld op van rokende fabrieken waarin machines het ene product na het andere uitspuwen. Dat hoort zeker ook bij productie. Productie betekent dat je iets doet waardoor de waarde van het eindproduct groter is dan in het begin. Een bakkerij maakt brood uit de grondstoffen meel, gist en water. Het brood is meer waard dan de grondstoffen waarvan het gemaakt is. De autofabrikant maakt uit metaal, kunststof en chips een vervoermiddel. De auto is meer waard dan de stoffen waarvan hij gemaakt is. **Produce**ren betekent: een activiteit uitvoeren die waarde toevoegt.

Productie is dus veel meer dan het maken van goederen met machines. Ook de boekhouder, de pompbediende en de dokter produceren iets. Een winkelier levert een schoendoos vol rekeningen in bij de boekhouder. Een paar dagen later heeft de boekhouder een keurige belastingaangifte geproduceerd. De belastingaangifte is meer waard dan de losse rekeningen. De pompbediende zorgt er voor dat per dag duizenden liters benzine worden afgezet. De tandarts verandert een vervelende situatie met kiespijn in een positieve. Ze gebruiken allemaal hun arbeid, hun kennis en vaak apparaten om meerwaarde tot stand te brengen.

Dit zijn allemaal voorbeelden van betaalde productie. Je hebt ook onbetaalde productie. Neem sportverenigingen. Die hebben bijna allemaal vrijwilligers die een team trainen. Een onbetaalde baseballcoach zorgt ervoor dat zijn pupillen beter gaan spelen. Zo'n coach scheidt toegevoegde waarde. Hij produceert dus iets, al wordt hij er niet voor betaald.

6. Productie?

7. Een muzikaal gebaar

8. Waarde toevoegen

BRON 4

Allemaal voorbeelden van productie.

9. Natuur, arbeid of kapitaal? WB
10. Productiefactoren aan het werk

De productiefactor kapitaal.

BRON 7

De productiefactor arbeid.

8.5 Economische sectoren

De economie bestaat uit verschillende onderdelen, **sectoren** genaamd. Goederen worden geproduceerd in de primaire sector en de secundaire sector. Tot de **primaire sector** behoren alle bedrijven die hun producten direct uit de natuur halen. Denk daarbij aan de veeteelt, de akkerbouw, de tuinbouw en de visserij. Ook de mijnbouw hoort bij de primaire sector. Mijnbouwbedrijven halen ijzererts en olie direct uit moeder aarde.

De **secundaire sector** bestaat uit de bedrijven in de bouw en de industrie. De secundaire sector gebruikt de grondstoffen die de primaire sector uit de grond heeft gehaald. In bron 5 zie je hoe

aardappelen bewerkt worden tot chips. De aardappelen komen uit de primaire sector, de chips uit de secundaire sector van de economie.

Dan heb je nog de **tertiaire sector**. Hierin werken bedrijven die niet-materiële zaken produceren.

Extra opdracht

12. Leer de begrippen
Verdiepingsopdracht
Samenvatting

11. Welke sector?

Bedrijven zijn ingedeeld in sectoren. Je ziet hier voorbeelden van bedrijven uit de primaire, secundaire en tertiaire sector.

WB
9

Gezonde producten direct uit de zee:
een onderdeel van de primaire sector.

Deze mevrouw werkt in de
tertiaire sector.

Een raffinaderij maakt iets waardevols uit
een natuurproduct.

Begrippenlijst hoofdstuk 8

Behoeften

Dingen die nodig zijn of die jij graag wilt om een goed leven te leiden.

Consumeren

Het gebruiken of verbruiken van goederen en diensten.

Goederen en diensten

Dingen die je koopt omdat jij ze nodig hebt of omdat je ze graag wilt hebben.

Inkomen

Het geld dat je verdient als je bij een baas werkt of als je voor jezelf werkt.

Koopkracht

De hoeveelheid goederen en diensten die je voor een geldbedrag kunt kopen.

Primaire sector

Bedrijven die hun producten rechtstreeks aan de natuur onttrekken.

Producersen

Het maken van goederen en diensten met behulp van productiefactoren.

Productiefactoren

De factoren natuur, arbeid en kapitaal (gebouwen, machines en transportmiddelen).

Secundaire sector

Bedrijven die de producten van de agrarische sector gebruiken om nieuwe goederen te produceren.

Tertiaire sector

Bedrijven en/of instellingen die producten verkopen die je niet altijd kunt aanraken, maar die je wel kunt zien en voelen. Bijvoorbeeld, een verzekeringsbedrijf, een bioscoop, een adviesbureau.

Welvaart

Als er voldoende geld aanwezig is om te kopen wat je voor het dagelijkse bestaan nodig hebt en ook om dingen te kopen die je niet nodig hebt, maar graag wilt hebben..

Welzijn

Als je al je behoeften en wensen kunt bevredigen, en een gezond en gelukkig leven kan leiden.

9/ • Hoe leefbaar is mijn wijk?

10

INTRO

Het lijkt erop dat sommige jongeren in de wijk Calbas ontevreden zijn over hun buurt. Sommigen noemen hun buurt zelfs 'onleefbaar'. Andere kinderen geven juist aan dat ze tevreden zijn over hun buurt. Een journaliste krijgt daarom van haar baas de opdracht om voor de muurkrant op onderzoek uit te gaan: hoe 'leefbaar' zijn de wijken van Aruba? 'Zoek het maar uit', zegt de baas. Hij bedoelt het letterlijk: uitzoeken, onderzoeken. 'Ik wil een artikel voor de muurkrant! Eind volgende week moet het af zijn!' Onze journaliste moet op onderzoek uit. Eerst moet ze nadenken over wat leefbaarheid is. Welke informatie ze nodig heeft en hoe ze aan die informatie komt. Gelukkig krijgt ze jullie hulp om voor een aantal wijken op Aruba uit te zoeken hoe leefbaar ze zijn.... Jullie helpen haar in groepen van vier leerlingen. Met de hele klas onderzoeken we de leefbaarheid van de wijken op Aruba.

BRON 1

Verschillende leefomgevingen op Aruba.
Hoe leefbaar zijn ze?

We hebben in dit katern gekeken naar onze omgeving. We sluiten het thema 'Mijn eigen omgeving' af met een klein onderzoek naar de leefbaarheid van je omgeving. Iedereen woont in een omgeving en we kunnen onszelf afvragen hoe prettig het is om in die omgeving te leven.

In deze twee hoofdstukken leer je:

- Wat leefbaarheid inhoudt.
- Hoe je een onderzoek aanpakt.
- Hoe je onderzoeksvragen maakt.
- Hoe je een interview houdt.
- Hoe je informatie uit een interview kunt ordenen.
- Hoe je informatie kunt presenteren.

9.1 Hoe doe ik een onderzoek?

Fase	Stap	Kenmerken
Vorbereiding	<i>Stap 1</i> De onderzoeksvraag	Hoofdvraag Deelvragen
	<i>Stap 2</i> Het onderzoeksplan	Welke informatie heb ik nodig? Hoe kom ik aan informatie? Hoe ga ik informatie verwerken en presenteren? Met wie werk ik samen? Welke afspraken maken we? Hoe plan ik mijn stappen?
Uitvoering	<i>Stap 3</i> Informatie verzamelen	Welke bronnen worden gebruikt?
	<i>Stap 4</i> Informatie verwerken	Hoe kan ik mijn informatie ordenen en analyseren?
	<i>Stap 5</i> Het antwoord	Korte antwoorden op de deelvragen. Kort antwoord op de hoofdvraag.
Afsluiting	<i>Stap 6</i> Eigen mening	Wat vind ik van de gevonden resultaten? Zijn er andere dingen die de resultaten beïnvloeden?
	<i>Stap 7</i> Presentatie	Ga ik mondeling of schriftelijk presenteren?
	<i>Stap 8</i> De terugblik	Wat heb ik geleerd en hoe kan het de volgende keer beter?

 Het onderzoeksplan.

9.2 Interviewen: hoe doe ik dat?

BRON 1 Een interview maken en afnemen.

Een ander woord voor interview is een vraaggesprek.

Door middel van een interview kan je meer te weten komen over iets of iemand. Als je een goed interview wilt houden, is het belangrijk dat jij je aan bepaalde regels houdt.

Ten eerste: stel van tevoren vast welke informatie je wilt krijgen. Met andere woorden: wat wil je precies te weten komen?

Ten tweede: stel vragen op de goede manier. Als je een goede vraag stelt, laat je alle ruimte aan de ander om antwoord te geven. Een goede vraag begint meestal met woorden zoals: wat, waar, wie, welke of hoe.

Ten derde: kies voor je interview een persoon uit die echt iets weet van het onderwerp. Vertel de persoon waarom je hem / haar wilt interviewen. Spreek niet alleen de tijd en een plaats af, maar vraag ook hoelang het interview maximaal mag duren.

Ten vierde: bereid je goed voor op het interview. Zorg dat je van tevoren al zoveel mogelijk van je onderwerp te weten komt. De geïnterviewde zal dat merken aan je vragen. Hij of zij zal je dan uitvoeriger antwoord geven.

Ten vijfde: neem het interview af.

Ten zesde: werk het interview uit. Vermeld in je uitwerking altijd met wie je het interview hebt gehouden en wanneer het gehouden is.

Tot slot kun je schrijven wat je zelf van het interview vond.

9.3 Hoe presenteer ik een onderzoek?

BRON 1 Zo ziet een muurkrant eruit.

Begrippenlijst hoofdstuk 9-10

Hoofdvraag

De belangrijkste vraag die op basis van onderzoek volgens het stappenplan en aan de hand van deelvragen beantwoord moeten worden.

Deelvraag

Een minder belangrijke onderzoeksvraag dan de hoofdvraag, maar die wel nodig is om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden.

Onderzoek

Het verzamelen van gegevens om met oplossing van een probleem te komen.

Onderzoeksplan

Hierin staat wat er allemaal moet gebeuren, wie dat gaat doen en wanneer het onderzoek af moet.

Onderzoeksvragen

Vragen die geformuleerd worden aan het begin van het onderzoek. Een onderzoeksvraag wordt onderverdeeld in een hoofdvraag en enkele deelvragen.

Tijdsplanning

Verdeling van alle werkzaamheden over de beschikbare tijd, waarbij rekening gehouden wordt met de uiteindelijke inleverdatum van de presentatie en/of de inleverdata van tussentijdse halfproducten.

Verklaren

Oorzaken kunnen aangeven van een bepaalde gebeurtenis of een bepaald gegeven.

Leefomgeving

De omgeving die je kunt waarnemen. Dus je kunt de omgeving:

- zien (mensen, het verkeer, de wolken)
- horen (het verkeer, de wind, de buren)
- ruiken (de uitlaatgassen, de olieraffinaderij, de etensgeur)
- voelen (de warmte, de aardbeving, de regen)
- proeven (de zeelucht)

Leefbaar

Wanneer een plaats of omgeving prettig of geschikt is om te leven.

Interview

Een gesprek met het doel om door middel van vragen te achterhalen wat erbij bepaalde personen leeft aan meningen, kennis en ideeën

Begrippenlijst deel 1 A.S.W.

Afstand par. 4.3

ASW Intro

Behoeften par 8.1.

Betrouwbaar par. 1.4

Bronnen par. 1.3

Bruikbaar par. 1.4

Calypso par. 7.4

Coördinatensysteem par. 4.2

Consumeren par. 8.2

Cultuurlandschap par 5.3.

Deelvraag (hfst. 9+10)

Economisch centrum par. 6.1

Eigen omgeving par. 4.1

Geschreven bronnen par. 1.3

Goederen en diensten par. 8.2

Gewoonten par. 3.3

Groep par. 2.2

Herkomst par.3.1

Hoofdvraag (hfst.9+10)

Identiteit par. 2.1

Identiteitsbewijs par. 2.4

Infrastructuur par. 7.3

Immigrant par.7.2

Inkomen par. 8.1

Inrichtingselementen par. 5.1

Interview (hfst.9+10)

Kaart par. 4.3

Koopkracht par. 8.1

Landelijke gebieden par 5.4

Landschap par. 5.1

Leefbaar (hfst.9+10)

Leefomgeving (hfst.9+10)

Legenda par. 4.3

Migranten par. 3.2

Migrantengroepen par. 3.2

Monumenten par. 6.3

Nationaal park (par 5.3)

Natuurelementen par. 5.1

Natuurlandschap par. 5.2

Onderzoek (hfst.9+10)

Onderzoeksplan (hfst.9+10)

Onderzoeksvragen (hfst.9+10)

Ongeschreven bronnen par. 1.3

Plattegrond par. 4.2

Primaire sector par. 8.5

Producers par. 8.3.

Productiefactoren par. 8.4

Regio par. 4.1

Register par. 4.2

Reliëf par. 5.2

Renovatie par. 7.4

Restaureren par. 6.3

Roadmarch par. 7.4

Schaal par. 4.3

Secundaire sector par. 8.5

Stadsfuncties par. 6.2

Stamboom par. 3.1

Stedelijke gebieden par. 5.4
Subgroep par. 2.3

Tertiaire par. 8.5
Tijdsplanning (hfst.9+10)

Verklaren (hfst.9+10)
Verpauperen par. 7.4

Welvaart par. 8.1
Welzijn par. 8.1
Werkfunctie par. 6.2
Windstreek par. 4.3
Woonfunctie par. 6.2
Woon-werk-functie (hfdst 7)

Zone par. 4.1

Dit boek heet "Mijn eigen omgeving". Het hoort bij het nieuwe schoolvak Algemene Sociale Wetenschappen, afgekort ASW. ASW is een nieuw vak, maar je hebt op de basisschool zeker kennis gemaakt met sommige van de onderwerpen. De belangrijkste onderwerpen bij ASW zijn; mensen, wonen, werken, recreëren en de omgeving. Bij ASW ga je kijken naar je eigen omgeving op Aruba. Je gaat op onderzoek uit: wie wonen er, waar komen ze vandaan, waarom kwamen zij naar Aruba. Hoe is het Aruba wat jij nu om je heen ziet ontstaan? Dus met ASW word je een echte speurneus en je leert veel nieuwe dingen. We blijven niet alleen op Aruba, want jouw omgeving is veel meer. Dus je gaat ook kijken naar het Caribisch gebied en de wereld. Je kijkt vanuit het hier en nu naar het verleden en de toekomst. Je zult ook zien, dat veel dingen die om je heen gebeuren, met elkaar te maken hebben. Dus je gaat verbanden leggen. Je krijgt leuke bronnen en spannende opdrachten.

Kijk maar alvast goed om je heen, want straks gaat er in jouw eigen omgeving een nieuwe wereld voor je open.

Op de omslag zie je ook de naam Calbas. Dit is de naam die wij voortaan voor ASW gaan gebruiken. De Calbas is een vrucht en groente die op Aruba en in andere landen voorkomt. De Calbas is een veelzijdige groente. Net als de Calbas is ook ASW heel veelzijdig.

